

Socialutskottets betänkande 2021/22:SoU37

Vård av unga vid Statens institutionsstyrelsens särskilda ungdomshem

Sammanfattning

Utskottet föreslår att riksdagen lägger regeringens skrivelse till handlingarna.

I november 2021 tillkännagav riksdagen för regeringen att den skulle återkomma till riksdagen med en ny skrivelse som innehåller en bedömning av de fortsatta insatser som krävs för att vården inom Sis särskilda ungdomshem ska vara säker såväl för de placerade unga som för personalen och för att en placering ska ge den unge den vård och behandling som krävs. Vidare tillkännagavs att regeringen skulle ge en lämplig myndighet i uppdrag att utreda möjligheten till alternativa placeringsformer för flickor och att regeringen skulle vidta åtgärder för att tvångsåtgärden avskiljningar ska upphöra (bet. 2021/22:SoU6 punkterna 1 och 6 samt reservation 9 under punkt 10, rskr. 2021/22:64). I den aktuella skrivelsen redogör regeringen för genomförda, pågående och beslutade insatser när det gäller dessa frågor.

Med anledning av motioner föreslår nu utskottet fyra tillkännagivanden till regeringen om

- sammanhållna vårdinsatser (s. 15–16)
- samverkan med kommunerna (s. 16)
- en särskild enhet inom Kriminalvården (s. 22–23)
- att regeringen senast den 1 februari 2023 ska återkomma till riksdagen med en skrivelse som rör avskiljning (s. 27–28).

Utskottet föreslår också att riksdagen avslår övriga motionsyrkanden.

I betänkandet finns 22 reservationer (S, M, SD, C, V, KD, L, MP). I två reservationer (S, V, MP) förordas att riksdagen inte ska göra något tillkännagivande.

Behandlade förslag

Skrivelse 2021/22:230 Vård av unga vid Statens institutionsstyrelses särskilda ungdomshem.

Drygt 30 yrkanden i följdmotioner.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut.....	4
Redogörelse för ärendet.....	7
Utskottets överväganden.....	9
En trygg och säker vård.....	9
Samverkan.....	12
Placeringar.....	16
Användning av särskilda befogenheter.....	23
Barnrättsperspektivet.....	29
Regeringens skrivelse.....	33
Reservationer.....	34
1. Kunskapsbaserad vård och ändamålsenliga lokaler, punkt 1 (M).....	34
2. Kunskapsbaserad vård och ändamålsenliga lokaler, punkt 1 (KD).....	34
3. Uppföljning och granskning, punkt 2 (V).....	35
4. Uppföljning och granskning, punkt 2 (KD).....	35
5. Uppföljning och granskning, punkt 2 (L).....	36
6. Samverkan i övrigt, punkt 5 (M, C).....	37
7. Samverkan i övrigt, punkt 5 (V).....	37
8. Placeringstiden, punkt 6 (M, C, KD).....	38
9. Alternativa placeringsformer, punkt 7 (SD, C, KD, L).....	39
10. En särskild enhet inom Kriminalvården, punkt 8 (S, V, MP).....	39
11. Ny skrivelse till riksdagen, punkt 9 (S).....	40
12. Avskiljningar i övrigt, punkt 10 (SD, KD).....	40
13. Avskiljningar i övrigt, punkt 10 (V, L, MP).....	41
14. Avskiljningar i övrigt, punkt 10 (C).....	42
15. Ivos tillsyn, punkt 11 (SD, C).....	42
16. Ivos tillsyn, punkt 11 (V).....	43
17. Barns rätt att komma till tals, punkt 12 (V).....	44
18. Barns rätt att komma till tals, punkt 12 (KD).....	45
19. Barns rätt att komma till tals, punkt 12 (MP).....	45
20. En klagomålsfunktion, punkt 13 (C).....	46
21. En klagomålsfunktion, punkt 13 (V).....	47
22. En klagomålsfunktion, punkt 13 (MP).....	48
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag.....	49
Skrivelsen.....	49
Följdmotionerna.....	49
<i>Bilaga 2</i>	
Justitieutskottets yttrande 2021/22:JuU9y.....	53
<i>Tabeller</i>	
Tabell 1 Avskiljningar enligt LVU under 2020 och 2021.....	27
Tabell 2 Avskiljningar enligt LVU under tiden den 1 maj 2021 – 30 april 2022.....	27
Tabell 3 Avskiljningar enligt LVU och övrig ungdomsvård under tiden den 1 maj 2021 – 30 april 2022.....	27

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

En trygg och säker vård

1. Kunskapsbaserad vård och ändamålsenliga lokaler

Riksdagen avslår motionerna

2021/22:4731 av Acko Ankarberg Johansson m.fl. (KD) yrkande 1 och

2021/22:4733 av Camilla Waltersson Grönvall m.fl. (M) yrkande 3.

Reservation 1 (M)

Reservation 2 (KD)

2. Uppföljning och granskning

Riksdagen avslår motionerna

2021/22:4705 av Maj Karlsson m.fl. (V) yrkandena 2 och 3,

2021/22:4731 av Acko Ankarberg Johansson m.fl. (KD) yrkande 3 i denna del och

2021/22:4732 av Juno Blom m.fl. (L) yrkande 1.

Reservation 3 (V)

Reservation 4 (KD)

Reservation 5 (L)

Samverkan

3. Sammanhållna vårdinsatser

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om sammanhållna vårdinsatser och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen delvis motionerna

2021/22:4705 av Maj Karlsson m.fl. (V) yrkande 1,

2021/22:4731 av Acko Ankarberg Johansson m.fl. (KD) yrkande 2,

2021/22:4733 av Camilla Waltersson Grönvall m.fl. (M) yrkande 2 och

2021/22:4734 av Margareta Fransson (MP) yrkandena 1 och 2.

4. Samverkan med kommunerna

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om samverkan med kommunerna och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2021/22:4733 av Camilla Waltersson Grönvall m.fl. (M) yrkande 5 i denna del.

5. Samverkan i övrigt

Riksdagen avslår motionerna

2021/22:4705 av Maj Karlsson m.fl. (V) yrkandena 5 och 6 samt

2021/22:4733 av Camilla Waltersson Grönvall m.fl. (M) yrkande 1.

Reservation 6 (M, C)

Reservation 7 (V)

Placeringar

6. Placeringsstiden

Riksdagen avslår motionerna

2021/22:4731 av Acko Ankarberg Johansson m.fl. (KD) yrkande 4 och
2021/22:4733 av Camilla Waltersson Grönvall m.fl. (M) yrkande 5 i
denna del.

Reservation 8 (M, C, KD)

7. Alternativa placeringsformer

Riksdagen avslår motionerna

2021/22:4705 av Maj Karlsson m.fl. (V) yrkande 10 och
2021/22:4732 av Juno Blom m.fl. (L) yrkande 3.

Reservation 9 (SD, C, KD, L)

8. En särskild enhet inom Kriminalvården

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om en särskild enhet
inom Kriminalvården och tillkännager detta för riksdagen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2021/22:4733 av Camilla Waltersson Grönvall m.fl. (M) yrkande 4.

Reservation 10 (S, V, MP)

Användning av särskilda befogenheter

9. Ny skrivelse till riksdagen

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om en ny skrivelse
till riksdagen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen delvis motionerna

2021/22:4730 av Sofia Nilsson m.fl. (C) yrkande 3 och
2021/22:4731 av Acko Ankarberg Johansson m.fl. (KD) yrkande 3 i
denna del.

Reservation 11 (S)

10. Avskiljningar i övrigt

Riksdagen avslår motionerna

2021/22:4705 av Maj Karlsson m.fl. (V) yrkande 7,
2021/22:4730 av Sofia Nilsson m.fl. (C) yrkande 1,
2021/22:4731 av Acko Ankarberg Johansson m.fl. (KD) yrkande 5,
2021/22:4732 av Juno Blom m.fl. (L) yrkande 2 och
2021/22:4734 av Margareta Fransson (MP) yrkande 4.

Reservation 12 (SD, KD)

Reservation 13 (V, L, MP)

Reservation 14 (C)

11. Ivos tillsyn

Riksdagen avslår motionerna

2021/22:4705 av Maj Karlsson m.fl. (V) yrkande 8 och

2021/22:4730 av Sofia Nilsson m.fl. (C) yrkande 2.

Reservation 15 (SD, C)

Reservation 16 (V)

*Barnrättsperspektivet***12. Barns rätt att komma till tals**

Riksdagen avslår motionerna

2021/22:4705 av Maj Karlsson m.fl. (V) yrkande 4,

2021/22:4731 av Acko Ankarberg Johansson m.fl. (KD) yrkande 6 och

2021/22:4734 av Margareta Fransson (MP) yrkande 3.

Reservation 17 (V)

Reservation 18 (KD)

Reservation 19 (MP)

13. En klagomålsfunktion

Riksdagen avslår motionerna

2021/22:4705 av Maj Karlsson m.fl. (V) yrkande 9,

2021/22:4730 av Sofia Nilsson m.fl. (C) yrkande 4 och

2021/22:4734 av Margareta Fransson (MP) yrkande 5.

Reservation 20 (C)

Reservation 21 (V)

Reservation 22 (MP)

*Regeringens skrivelse***14. Regeringens skrivelse**

Riksdagen lägger skrivelse 2021/22:230 till handlingarna.

Stockholm den 9 juni 2022

På socialutskottets vägnar

Acko Ankarberg Johansson

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Acko Ankarberg Johansson (KD), Kristina Nilsson (S), Camilla Waltersson Grönvall (M), Ann-Christin Ahlberg (S), Johan Hultberg (M), Linda Lindberg (SD), Mikael Dahlgvist (S), Sofia Nilsson (C), Ulrika Heindorff (M), Carina Ståhl Herrstedt (SD), Yasmine Bladelius (S), Lina Nordquist (L), Rebecka Le Moine (MP), Pia Steensland (KD), Mats Wiking (S), Per Ramhorn (SD) och Christina Høj Larsen (V).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

I betänkandet behandlar utskottet regeringens skrivelse 2021/22:230 Vård av unga vid Statens institutionsstyrelses särskilda ungdomshem.

Riksdagen har tillkännagett att regeringen senast den 19 april 2022 ska återkomma till riksdagen med en ny skrivelse som innehåller en bedömning av de fortsatta insatser som krävs för att vården inom Statens institutionsstyrelses (Sis) särskilda ungdomshem ska vara säker såväl för de placerade unga som för personalen och för att en placering ska ge den unge den vård och behandling som krävs. Vidare tillkännagavs att regeringen skulle ge lämplig myndighet i uppdrag att utreda möjligheten till alternativa placeringsformer för flickor och att regeringen skulle vidta åtgärder för att tvångsåtgärden avskiljning ska upphöra (bet. 2021/22:SoU6 punkterna 1 och 6 samt reservation 9 under punkt 10, rskr. 2021/22:64).

Generaldirektören vid Inspektionen för vård och omsorg med medarbetare informerade utskottet den 7 april 2022 om myndighetens arbete med förstärkt tillsyn av placerade barn och unga, i synnerhet unga flickor.

Statssekreterare Tobias Lundin Gerdås på Socialdepartementet och Sis generaldirektör Elisabet Åbjörnsson Hollmark informerade den 3 maj 2022 utskottet om det arbete som bedrivs när det gäller Sis med anledning av regeringens skrivelse.

33 yrkanden i sex följdmotioner har väckts med anledning av skrivelsen. Motionsyrkandena finns i bilaga 1.

Socialutskottet beslutade den 19 maj 2022 att ge justitieutskottet tillfälle att yttra sig över förslaget om skrivelsen Vård av unga vid Statens institutionsstyrelses särskilda ungdomshem och följdmotioner i de delar som berör justitieutskottets beredningsområde. Justitieutskottets yttrande finns i bilaga 2.

Socialutskottet har inhämtat kompletterande uppgifter från Sis (dnr. 2079 – 2021/22).

Bakgrund

Riksdagens tillkännagivanden

Riksdagen har i samband med behandlingen av regeringens skrivelse 2020/21:215 Vård av unga vid Statens institutionsstyrelses särskilda ungdomshem lämnat tre tillkännagivanden, uppmaningar, till regeringen (rskr.2021/22:64).

Riksdagen har tillkännagett att

- regeringen ska återkomma till riksdagen med en ny skrivelse som innehåller en bedömning av de fortsatta insatser som krävs för att vården inom Sis särskilda ungdomshem ska vara säker såväl för de placerade unga som

för personalen och för att en placering ska ge den unge den vård och behandling som krävs.

- regeringen ska ge en lämplig myndighet i uppdrag att utreda möjligheten till alternativa placeringsformer för flickor.
- regeringen ska vidta åtgärder för att tvångsåtgärden avskiljning ska upphöra.

Regeringens skrivelse

Regeringen anser att de sammantagna redovisade insatserna med ökad samverkan, differentiering och individanpassning visar på positiva resultat när det gäller trygghet, säkerhet och kvalitet samt vad gäller användningen av avskiljning, som minskat inom samtliga grupper. Det är regeringens målsättning att avskiljningarna ska minska kraftigt, för att på sikt upphöra. Omotiverade avskiljningar får aldrig ske. Genom skrivelsen anser regeringen att tillkännagivandet får anses slutbehandlat vad avser hur bristerna vid Sis ska åtgärdas. När det gäller avskiljningar och vården av flickor vid de särskilda ungdomshemmen pågår flera utvecklingsinsatser. I skrivelsen anger regeringen att tillkännagivandena inom dessa områden inte är slutbehandlade.

Utskottets överväganden

En trygg och säker vård

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om kunskapsbaserad vård, ändamålsenliga lokaler samt uppföljning och granskning.

Jämför reservation 1 (M), 2 (KD), 3 (V), 4 (KD) och 5 (L).

Skrivelsen

Kunskapsbaserad vård

Regeringen konstaterar att det finns behov av att stärka Statens institutionsstyrelses (Sis) kompetensförsörjning. Mot den bakgrunden har Sis haft i uppdrag att ta fram en kompetensförsörjningsplan (S2021/02861). Uppdraget återrapporterades till regeringen den 22 september 2021. Kompetensförsörjningsplanen innehåller ett flertal aktiviteter. Bland annat ska samtliga nyanställda medarbetare med start 2022 genomgå Sis nya grundutbildning. Avsikten är att säkerställa att arbetet som bedrivs inom Sis är likvärdigt i hela verksamheten och att den grundläggande kompetensnivån uppnår önskad nivå. Grundutbildningen ska ge fördjupad kunskap om bl.a. säkerhet och trygghet i vård och behandling, professionellt förhållningssätt, normkritiskt tänkande, psykiatri och neuropsykiatri, suicidprevention och motiverande samtal. I övrigt erbjuder Sis sedan 2014 medarbetare som har en yrkeserfarenhet men saknar formell behörighet för sitt uppdrag, en möjlighet att validera sin informella kompetens och studera till behandlingspedagog omfattande 400 yrkehögskolepoäng. Avsikten är att behålla och utveckla medarbetare i kärnverksamheten. Enligt Sis bedömning kommer effekten av utbildnings-satsningen att slå igenom först om något år. Regeringen delar den bedömningen. Vidare anger regeringen att Sis nyligen påbörjat en särskild satsning för flickor och genomför kompetenshöjande åtgärder för det inom myndigheten. I satsningen ingår bl.a. införandet av särskilt förstärkta avdelningar (SFA) och minskade gruppstorlekar på vissa avdelningar för flickor med bibehållen bemanning. En öppen avdelning för flickor har också fått förstärkt bemanning för att se om vården genom ökad bemanning kan möta vårdbehovet. Regeringen har i regleringsbrevet för 2022 gett Sis i uppdrag att redovisa hur myndigheten arbetar för att höja kompetensen hos de anställda för att få en bättre kvalitet, stabilitet och rättssäkerhet i verksamheten. Detta kommer att återrapporteras i samband med Sis årsredovisning för 2022. Vidare har Sis fått ökat anslag med 100 miljoner kronor 2022 för bl.a. utbildningssatsningar för att höja säkerheten och kvaliteten i verksamheten.

Ändamålsenliga lokaler

Regeringen konstaterar att merparten av Sis lokaler inte alltid ger möjlighet till en god vård och behandling. Under de senaste åren har regeringen därför tillskjutit medel för kapacitetsutveckling av Sis lokaler. Regeringen bedömer att myndigheten tack vare ökade anslag bör kunna klara de närmaste årens säkerhets- och trygghetsinvesteringar inom den tilldelade ramen.

Under 2020 beslutade Sis om en lokalförsörjningsstrategi för att säkerställa ändamålsenliga lokaler, och strategin håller på att genomföras i högt tempo. Vidare öppnade Sis under slutet av 2021 och i början av 2022 fler särskilt förstärkta avdelningar (SFA). Dessa avdelningar ska ge anpassad vård för individer med omfattande neuropsykiatriska funktionsnedsättningar i kombination med kraftfullt utåtagerande, eller självskadande beteende. Vården vid dessa avdelningar ska präglas av en förståelse för förutsättningarna hos barn och unga med funktionsnedsättningar och ha lokaler samt vara innehållsmässigt anpassade efter dessa individers behov. Enligt Sis har detta förbättrat differentieringen av vårdplatserna. Det finns enligt Sis även tendenser till en positiv följdverkan med ett minskat antal avskiljningar. Vidare kommer akut- och utredningsplaceringar vid Sis efter hand att hanteras på avdelningar för mottagnings- och behovsbedömning. Vid en sådan avdelning utreds den unges behov tidigt under placeringen, vilket möjliggör bättre matchade insatser. Regeringen bedömer att detta kan leda till kortare väntetider. De integrerade avdelningarna innebär också ett mer flexibelt förhållningssätt för att tidigt identifiera vårdbehov och vårdnivå samt matcha insatser med vårdformen. Detta ger även bättre förutsättningar att planera vårdkedjan tillsammans med socialtjänsten, den unge och nätverket kring den unge. Regeringen har i regleringsbrevet för 2022 gett Sis i uppdrag att i årsredovisningen för 2022 redogöra för vilka åtgärder myndigheten har vidtagit under året för att skapa ett mer flexibelt och kostnadseffektivt lokalbestånd. Myndigheten ska även redovisa en lokalförsörjningsplan på fem respektive tio års sikt.

Motionerna

Kunskapsbaserad vård

Camilla Waltersson Grönvall m.fl. (M) begär i kommittémotion 2021/22:4733 yrkande 3 ett tillkännagivande om att införa tillståndsplikt, kvalitetskriterier och systematisk uppföljning. Kvaliteten och säkerheten på Sis särskilda ungdomshem bör hålla hög nivå och vara enhetlig oavsett var i landet verksamheten bedrivs.

Ändamålsenliga lokaler

Acko Ankarberg Johansson m.fl. (KD) begär i kommittémotion 2021/22:4731 yrkande 1 att regeringen säkerställer att Sis har ändamålsenliga lokaler för att

klara behovet av differentiering och säkerhet. Enligt motionärerna bör frågan prioriteras under en längre tid framöver.

Uppföljning och granskning

I kommittémotion 2021/22:4705 av Maj Karlsson m.fl. (V) yrkande 2 begärs ett tillkännagivande om att regeringen bör vidta åtgärder för att en oberoende forskare med gedigen kunskap inom området granskar och utvärderar innehållet i Sis behandlingsprogram. Valet av behandlingsmetod bör utgå från bästa möjliga kunskap och beprövad erfarenhet. I yrkande 3 begärs ett tillkännagivande om att regeringen bör ta initiativ till en kartläggning av hur många av de barn och unga som är placerade inom Sis verksamheter som får och fullföljer behandlingsinsatser.

I kommittémotion 2021/22:4731 av Acko Ankarberg Johansson m.fl. (KD) yrkande 3 (i denna del) begärs ett tillkännagivande om att regeringen bör återkomma till riksdagen med en uppföljning och där redovisade åtgärder i fråga om att säkerställa bl.a. ändamålsenliga lokaler som möjliggör differentiering och hög säkerhet och tillgång till hälso- och sjukvård samt att barn och ungas rättigheter stärks. Redovisningen ska lämnas in till riksdagen senast den 30 november 2022.

I kommittémotion 2021/22:4732 av Juno Blom m.fl. (L) begärs i yrkande 1 ett tillkännagivande om att det krävs en extern genomlysning av verksamheten vid Sis i form av en haverikommission. Regeringens åtgärder är inte tillräckliga. Det krävs en gedigen, extern genomlysning för att komma till rätta med problemen på Sis särskilda behandlingshem.

Pågående arbete

Inspektionen för vård och omsorg (Ivo) har i uppdrag att under tiden den 1 maj 2021 – 1 maj 2022 förstärka tillsynen av Sis ungdomshem som vårdar flickor enligt lagen om LVU, bl.a. vad avser avskiljningar. Uppdraget ska redovisas senast den 31 december 2022.

Utredningen Barn och unga i samhällets vård (dir. 2021:84) har i uppdrag att ta ett brett och samlat grepp om frågan om hur kvaliteten på bl.a. Sis särskilda ungdomshem kan säkerställas. Syftet med uppdraget är att säkerställa att barn och unga som placeras utanför det egna hemmet alltid ska garanteras trygghet, säkerhet och i övrigt god vård. I uppdraget ingår bl.a. att analysera och lämna förslag om hur kunskapen om kvaliteten i vården kan öka lokalt och nationellt. Uppdraget ska redovisas senast den 10 april 2023.

En utredare fick den 7 april 2022 i uppdrag att se över barn och ungas användning av mobiltelefoner och internet inom Sis. Avsikten är att förhindra att barn och unga som vårdas på ungdomshem avviker, planerar fritagningar, har destruktiva kontakter eller beställer droger. Uppdraget ska redovisas senast den 18 maj 2023.

Utskottets ställningstagande

Utskottet delar motionärernas bedömning att kvaliteten och säkerheten på Sis särskilda ungdomshem ska hålla en hög nivå och vara enhetlig oavsett var i landet verksamheten bedrivs. Utskottet noterar att utredningen Barn och unga i samhällsvård har i uppdrag att bl.a. lämna förslag om hur kunskapen om kvaliteten i vården kan öka lokalt och nationellt. Vidare noteras att Ivo haft i uppdrag att under tiden den 1 maj 2021 – 1 maj 2022 förstärka tillsynen av Sis ungdomshem som vårdar flickor, bl.a. vad avser avskiljningar. Uppdraget ska redovisas senast den 31 december 2022. Utskottet anser att det arbete som pågår bör avvaktas. Det saknas därför skäl för riksdagen att ta ett initiativ för att skärpa kraven för Sis särskilda ungdomshem. Motion 2021/22:4733 (M) yrkande 3 avstyrks därmed. När det gäller motionsyrkandet om ändamålsenliga lokaler noterar utskottet att Sis enligt regleringsbrevet för 2022 har i uppdrag att i årsredovisningen för 2022 redogöra för vilka åtgärder myndigheten har vidtagit under året för att skapa ett mer flexibelt och kostnads-effektivt lokalbestånd. Myndigheten ska även redovisa en lokalför-sörjningsplan på fem respektive tio års sikt. Motion 2021/22:4731 (KD) yrkande 1 avstyrks med det anförda.

I fråga om uppföljning och extern granskning av Sis verksamhet ska som sagts ovan utredningen Barn och unga i samhällsvård ta ett brett och samlat grepp om frågan om kvaliteten inom Sis verksamhet. Utredningen ska bl.a. undersöka om det är möjligt att skapa en nationell struktur för uppföljning av kvaliteten. Utskottet anser att det arbete som pågår bör avvaktas. Motionerna 2021/22:4705 (V) yrkandena 2 och 3, 2021/22:4731 (KD) yrkande 3 (i denna del) och 2021/22:4732 (L) yrkande 1 avstyrks därmed.

Samverkan

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om sammanhållna vårdinsatser. Vidare ställer sig riksdagen bakom det som utskottet anför om Sis samverkan med kommunen i samband med att kommunen avser att avsluta en placering.

Riksdagen avslår motionsyrkanden om samverkan i övrigt.

Jämför reservation 6 (M, C) och 7 (V).

Skrivelsen

Regeringen konstaterar att Sis kontakter med socialtjänsten har stor betydelse i samband med placeringen. Sis arbete med att införa integrerade avdelningar innebär ett mer flexibelt förhållningssätt, för att tidigt identifiera vårdbehov

och vårdnivå och matcha insatser med vårdformen. Detta ger bättre förutsättningar att planera vårdkedjan tillsammans med socialtjänsten, den unge och nätverket kring barnet eller den unge. När en placering avslutas är behovet av kontinuitet och fortsatt vård ofta stort, och det krävs långvariga insatser. En nära och kontinuerlig samverkan mellan Sis och socialtjänsten under tiden den unge är placerad på ett särskilt ungdomshem är enligt regeringen avgörande för en obruten vårdkedja med den unge i centrum. Inte minst är samverkan med skolan viktig. Skolverksamheten inom Sis är en viktig rättighet och även en angelägen och viktig del i ungas rehabilitering. För att kunna anpassa utbildningen är det viktigt att ha bra överlämningar mellan Sis och skolan. Det är viktigt med en obruten skolgång såväl i tid som sett till undervisningens innehåll. Regeringen har därför tillsatt en utredning som ska se över hur barns rättigheter kan stärkas i bl.a. dessa avseenden (dir. 2021:84).

Regeringen har som nämnts tagit emot Statskontorets rapport Sis vård av barn och unga enligt LVU – förutsättningar för en trygg och ändamålsenlig vård (2022:4). Statskontoret föreslår i rapporten att regeringen initierar en översyn av hälso- och sjukvårdslagen (2017:30) för att säkerställa att placerade barn och unga får samma tillgång till regionernas hälso- och sjukvård som övriga invånare i regionen. Statskontoret konstaterar att det förekommer brister i samverkan mellan Sis och socialtjänsten, och att de olika parternas ansvar och roller behöver förtydligas. Detta är särskilt angeläget i samband med utskrivning från Sis, och Statskontoret föreslår därför att Sis tydliggör sina rutiner till stöd för bedömning om utskrivning. För att ytterligare förtydliga vårdkedjan för de unga föreslår Statskontoret att Socialstyrelsen och Sis gemensamt ska ta fram en checklista för Sis, socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens ansvar och roller. Beredning pågår i Regeringskansliet.

Vidare anger regeringen i skrivelsen att Sis skickar en enkät till det berörda socialkontoret i samband med utskrivning för att få reda på hur socialtjänsten bedömer samverkan med Sis och den vård som tillhandahålls av Sis. De senaste åren har andelen som svarat enligt Sis dock varit så pass låg att utfallet inte kunnat ligga till grund för någon analys och bedömning av verksamhetens resultat. Det har också visat sig, anger Sis, att ungdomshemmen inte alltid skickar ut enkäten. Sis avser därför att centralisera och förstärka insatserna för uppföljning efter placering under 2022. För att säkerställa att Sis följer upp kvaliteten i verksamheten har Sis i regleringsbrevet för 2022 fått i uppdrag att redovisa hur resultaten av enkäten till socialtjänsten omhändertas i verksamheten samt på vilket sätt myndigheten återkopplar detta till socialtjänsten. Uppdraget ska redovisas i Sis årsredovisning för 2022.

Motionerna

Sammanhållna vårdinsatser

Camilla Waltersson Grönvall m.fl. (M) begär i kommittémotion 2021/22:4733 yrkande 2 ett tillkännagivande om att prioritera tillgång till psykiatrisk vård. Regeringsuppdraget om en integrerad vårdform ska redovisas först 2025.

Enligt motionärerna finns det behov av att skyndsamt säkerställa en integrerad vårdform i hela landet.

I kommittémotion 2021/22:4705 av Maj Karlsson m.fl. (V) begärs i yrkande 1 ett tillkännagivande om att regeringen bör verka för att Sis ska rekrytera personal med psykologisk behandlingskompetens eller terapeutisk utbildning. Sis uppdrag omfattar vård och omsorg om barn och unga med omfattande och komplexa vård- och omsorgsbehov. Personalens kompetens bör därför stärkas.

Acko Ankarberg Johansson m.fl. (KD) begär i kommittémotion 2021/22:4731 yrkande 2 ett tillkännagivande om vikten av att regionerna samverkar med Sis och bistår med nödvändig hälso- och sjukvård samt vid behov skyndsamt initierar eventuella lagändringar för att åstadkomma detta.

I motion 2021/22:4734 av Margareta Fransson (MP) begärs i yrkande 1 ett tillkännagivande om individanpassat stöd. Regeringen bör verka för att barn och unga, utifrån deras specifika behov och med erforderliga samarbetspartner får behövligt stöd. I yrkande 2 begärs ett tillkännagivande om hälsomässigt stöd inklusive tandvård. Regeringen bör säkerställa att unga som placeras på Sis institutioner får adekvat stöd när det gäller den psykiska och fysiska hälsan. Det gäller även tandvård, vilket i många fall är eftersatt.

Samverkan med kommunerna

Camilla Waltersson Grönvall m.fl. (M) begär i kommittémotion 2021/22:4733 yrkande 5 (i denna del) ett tillkännagivande om att se över systemet för placeringar vid Sis av de socialt mest utsatta barnen och unga. Regeringen bör analysera och överväga om möjligheterna för Sis att samverka med kommunen kan öka i samband med att kommunen avser att avsluta en placering.

Samverkan i övrigt

Camilla Waltersson Grönvall m.fl. (M) begär i kommittémotion 2021/22:4733 yrkande 1 ett tillkännagivande om att utveckla möjligheten för Sis att initiera en samordnad individuell plan. Regeringen bör se över lagstiftningen så att fler aktörer kan ta initiativ till en samordnad individuell plan och medverka till att en sådan plan upprättas.

Maj Karlsson m.fl. (V) begär i kommittémotion 2021/22:4705 yrkande 5 ett tillkännagivande om att regeringen bör vidta åtgärder för att säkerställa att barn och unga inom Sis verksamheter får den utbildning som de har rätt till. Det ska finnas organisatoriska lösningar för att tillförsäkra barn och unga rätten till skolgång. I yrkande 6 begärs ett tillkännagivande om att regeringen bör verka för att kommuner och regioner ska öka samverkan kring placerade barn och unga och följa de riktlinjer som finns. Det finns behov av en väl-fungerande samverkan inom hela vårdkedjan.

Pågående arbete

Som nämnts har utredningen Barn och unga i samhällets vård (dir. 2021:84) i uppdrag att ta ett brett och samlat grepp om frågan om hur kvaliteten på bl.a. Sis särskilda ungdomshem kan säkerställas. Syftet med uppdraget är att säkerställa att barn och unga som placeras utanför det egna hemmet alltid ska garanteras trygghet, säkerhet och en i övrigt god vård. I uppdraget ingår bl.a. att utreda hur barns och ungas rättigheter kan stärkas, hur samverkan mellan olika aktörer kan förbättras samt att säkerställa barnets eller den unges tillgång till hälso- och sjukvård inklusive hälsoundersökning, tandvård och skolgång. Vidare utreds om Sis ska få möjlighet att initiera en samordnad individuell plan (SIP) under placeringen av barn och unga som ofta har behov av samordnade insatser från socialtjänst och hälso- och sjukvård. Uppdraget ska redovisas senast den 10 april 2023.

Vidare har som redan nämnts Socialstyrelsen sedan 2019 i uppdrag att samordna ett utvecklingsarbete om integrerad vårdform. Uppdraget drivs vid Sis som ett pilotprojekt för att förbättra vården enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (förkortad LVU) för unga med stora psykiatriska behov. Uppdraget ska slutredovisas under 2025. Socialstyrelsen har som nämnts även i uppdrag att genomföra utvecklingsinsatser för att stärka förutsättningarna för att placerade barn och unga får tillgång till en god hälso- och sjukvård, tandvård och en obruten skolgång. Uppdraget ska slutredovisas senast den 30 april 2024.

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar liksom tidigare (bet. 2020/21:SoU33 och 2021/22:SoU6) att barn och unga som placeras vid Sis särskilda ungdomshem ofta har komplexa behov och behöver anpassad vård. Vidare är många barn och unga som vårdas vid ungdomshemmen i behov av omfattande insatser. Detta gäller särskilt barn och unga som behöver psykiatrisk vård. Utskottet anser att det är av stor betydelse att det vid ungdomshemmen finns specialistkompetens att tillgå i tillräcklig omfattning för att på ett effektivt och ändamålsenligt sätt ge adekvat vård till barn och unga med komplexa vårdbehov. Utskottet kan konstatera att Sis uppdrag är beroende av att andra aktörer, primärt regionernas hälso- och sjukvård, ansvarar för sin del av vården. Utskottet noterar i sammanhanget rapporten Hälso- och sjukvård för barn och unga i samhällets vård – en utvärdering (2021/22:RFR11), som utskottet nyligen ställt sig bakom. Av rapporten framgår att erbjudandet om hälsoundersökningar skiljer sig åt beroende på var i landet barnet eller den unga personen placeras och på vilka bestämmelser placeringen stöder sig på. Mot den bakgrunden välkomnar utskottet att Sis inlett samverkan med tre regioner för att utveckla bättre anpassade insatser för ungdomar i social tvångsvård som samtidigt har behov av psykiatrisk vård (s.k. integrerad vårdform). Vidare noteras Socialstyrelsens uppdrag att utreda om Sis ska få möjlighet att initiera en samordnad individuell

plan (SIP) under placeringen av barn och unga som ofta har behov av samordnade insatser från socialtjänst och hälso- och sjukvård. Utskottet ser positivt på det arbete som pågår men anser att fler åtgärder behövs för att barn och unga som vårdas vid Sis särskilda ungdomshem ska få tillgång till behövlig psykiatrisk och somatisk vård samt tandvård. Regeringen bör skyndsamt vidta åtgärder för att uppnå detta. Riksdagen bör med delvis bifall till motionerna 2021/22:4705 (V) yrkande 1, 2021/22:4731 (KD) yrkande 2, 2021/22:4733 (M) yrkande 2 och 2021/22:4734 (MP) yrkandena 1 och 2 ställa sig bakom det som utskottet anför och tillkännage detta för regeringen.

Utskottet noterar att det framgår av Statskontorets rapport (2022:4) att det förekommer brister i samverkan mellan Sis och socialtjänsten och att de olika parternas ansvar och roller behöver förtydligas. Enligt rapporten är detta särskilt angeläget i samband med utskrivning från Sis och Statskontoret föreslår bl.a. att Sis tydliggör sina rutiner till stöd för bedömning om utskrivning. Utskottet noterar vidare att rapporten bereds i Regeringskansliet. Utskottet anser att det är av största vikt att samverkan mellan Sis och kommunen kan förbättras i samband med att en placering avslutas och regeringen bör verka för detta. Riksdagen bör därför, med bifall till motion 2021/22:4733 (M) yrkande 5 (i denna del), ställa sig bakom det som utskottet anför och tillkännage detta för regeringen.

Som framkommit pågår det arbete för att stärka Sis samverkan med berörda aktörer och åstadkomma en sammanhållen vårdkedja. Några ytterligare åtgärder när det gäller Sis samverkan med de berörda aktörerna bör enligt utskottets mening inte vidtas. Motionerna 2021/22:4733 (M) yrkande 1 och 2021/22:4705 (V) yrkandena 5 och 6 avstyrks därmed.

Placeringar

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om en särskild enhet inom Kriminalvården. Riksdagen avslår motionsyrkanden om placeringstiden och alternativa placeringar.

Jämför reservation 8 (M, C, KD), 9 (SD, C, KD, L) och 10 (S, V, MP).

Skrivelsen

Enligt vad regeringen erfar är det Sis bedömning att kommunernas kunskap, om både Sis uppdrag och Sis förutsättningar, är mycket varierande. Enligt Sis finns det i många fall också orealistiska förväntningar på vad Sis kan åstadkomma på kort tid. Barns och ungas placeringar på Sis är ofta korta, i genomsnitt tre månader, och fokus är i första hand att erbjuda vård och behandlingsinsatser till unga som har akuta vård- och omsorgsbehov och förhindra att ungdomar skadar sig själv eller någon annan. Mycket få placeringar på Sis

leder till att barnet eller den unge efter placering klarar sig utan fortsatta insatser från socialtjänsten. Sis fick i regleringsbrevet för 2021 i uppdrag att redovisa hur och i vilken omfattning myndigheten arbetat med eftervårdsärenden inom ungdomsvården och hur samverkan med socialtjänsten samt hälso- och sjukvården vid uppföljning av klienter sett ut. Regeringen understryker att Sis inte har i uppdrag att arbeta med eftervård generellt, men att man har möjlighet att erbjuda eftervård om kommunen efterfrågar detta. Sis återrapporterade i årsredovisningen för 2021 att eftervård bedrivits i låg omfattning.

Som regeringen anger i tidigare avsnitt har Sis påbörjat en särskild satsning för flickor som innefattar kompetenshöjande åtgärder inom hela myndigheten. I satsningen ingår även att införa särskilt förstärkta avdelningar (SFA) och minskade gruppstorlekar på vissa avdelningar för flickor med bibehållen bemanning. En öppen avdelning för flickor har fått förstärkt bemanning för att se om vården på en sådan avdelning med ökad bemanning kan möta upp vårdbehovet. Det framkommer att SFA avser att ge anpassad vård för individer med omfattande neuropsykiatriska funktionsnedsättningar i kombination med utåtagerande eller självskadande beteende.

Enligt regeringen ställer de omfattande och sammansatta vårdbehoven hos barn och unga vid Sis särskilda ungdomshem även krav på socialtjänsten och hälso- och sjukvården. Att så många barn och unga, i synnerhet flickor, har psykisk ohälsa och/eller mer än en psykiatrisk diagnos visar på behov av metoder och arbetssätt för att kunna upptäcka och sätta in åtgärder för flera samtidiga problembilder. Regeringen hänvisar i skrivelsen till Statskontorets rapport från mars 2022 Sis vård av barn och unga enligt LVU – förutsättningar för en trygg och ändamålsenlig vård (2022:4) i vilken det bl.a. föreslås att regeringen bör initiera en översyn av hälso- och sjukvårdslagen (2017:30) för att säkerställa att placerade barn och unga får samma tillgång till regionernas hälso- och sjukvård som övriga invånare i regionen. Som framgår ovan konstaterar Statskontoret i rapporten att det förekommer brister i samverkan mellan Sis och socialtjänsten och att de olika parternas ansvar och roller behöver förtydligas.

Regeringen bedömer att resultatet av uppdraget till Statskontoret är avgörande för hur och vem som ska få uppdraget att analysera och utreda möjligheten till alternativa placeringsformer som är särskilt anpassade till flickors behov. Ett förslag är Myndigheten för vård- och omsorgsanalys som följer upp och analyserar hälso- och sjukvården och omsorgen ur ett patient- och brukarperspektiv. Regeringen anger att resultatet av Statskontorets analys, samt uppdraget att analysera och utreda möjligheten till alternativa placeringsformer som är särskilt anpassade till flickors behov, kommer att beredas i Regeringskansliet under 2022.

Motionerna

Placeringstiden

Camilla Waltersson Grönvall m.fl. (M) begär i kommittémotion 2021/22:4733 yrkande 5 (i denna del) ett tillkännagivande om att se över systemet för placeringar vid Sis av de socialt mest utsatta barnen och unga. Av budgetskäl är placeringarna alltför korta. Regeringen bör analysera och överväga om det kan vara rimligt och möjligt att Sis ska kunna motsätta sig att placeringen avbryts.

I kommittémotion 2021/22:4731 av Acko Ankarberg Johansson m.fl. (KD) begärs i yrkande 4 ett tillkännagivande om att möjliggöra längre placeringar om det är nödvändigt för att åstadkomma en hållbar förändring för barnet eller den unge. Om det krävs lagändringar bör detta snarast initieras.

Alternativa placeringsformer

I kommittémotion 2021/22:4705 av Maj Karlsson m.fl. (V) begärs i yrkande 10 ett tillkännagivande om att regeringen bör ge en lämplig myndighet i uppdrag att utreda möjligheten till fler alternativa placeringsformer, särskilt utifrån flickors behov. Det finns behov av särskilt anpassade placeringsformer för barn och unga med psykosociala problem samt behov av ett nära och utökat vuxenstöd.

I kommittémotion 2021/22:4732 av Juno Blom m.fl. (L) begärs i yrkande 3 ett tillkännagivande om att Sis särskilda ungdomshem inte bör användas för att placera barn och unga som behöver skydd från hedersrelaterat våld. Den som utsatts för denna typ av brott behöver få ett bättre och mindre ingripande skydd. Regeringen bör snarast vidta lämpliga åtgärder för att dessa placeringar ska upphöra.

En särskild enhet inom Kriminalvården

Camilla Waltersson Grönvall m.fl. (M) begär i kommittémotion 2021/22:4733 yrkande 4 ett tillkännagivande om att inrätta en ny enhet inom Kriminalvården som övertar ansvaret från Sis och socialtjänsten för unga som begår grova brott. Sis och socialtjänstens insatser räcker inte till för dessa ungdomar.

Pågående arbete

Socialstyrelsen och Ivo

Som också nämnts har Socialstyrelsen sedan i september 2019 i uppdrag att förbereda och samordna ett utvecklingsarbete i form av ett pilotprojekt i psykiatri (S2019/00643). Sis har sedan i 2021 i uppdrag att delta i arbetet med uppdraget. I enlighet med regeringsuppdraget samarbetar Sis nu med tre regioner för att utveckla bättre anpassade insatser för ungdomar i social tvångsvård som samtidigt har behov av psykiatrisk vård. Uppdraget ska redovisas senast den 30 september 2025. Regeringen har gett Ivo i uppdrag att

förstärka tillsynen och analysen av Statens institutionsstyrelses ungdomshem där unga flickor vårdas (S2021/03345). Uppdraget ska redovisas i december 2022.

Utredningar

Som nämnts har utredningen Barn och unga i samhällets vård (dir. 2021:84) i uppdrag att ta ett brett och samlat grepp om frågan om hur kvaliteten på bl.a. Sis särskilda ungdomshem kan säkerställas. Syftet med uppdraget är att säkerställa att barn och unga som placeras utanför det egna hemmet alltid ska garanteras trygghet, säkerhet och en i övrigt god vård. I uppdraget ingår bl.a. att se om det finns möjlighet för Sis att initiera en samordnad individuell plan (SIP) under placeringen av barn och unga som ofta har behov av samordnade insatser från socialtjänst och hälso- och sjukvård. I uppdraget ingår även att analysera behovet av att förtydliga när socialnämnden ska överväga om vården fortfarande behövs enligt bestämmelserna i 6 kap. 8 § första stycket socialtjänstlagen (2001:453), förkortad SoL, och 13 § första stycket LVU och vid behov lämna nödvändiga författningsförslag. I uppdraget ingår även att utreda hur samverkan mellan olika aktörer kan förbättras. Uppdraget ska redovisas senast den 10 april 2023.

Vidare har en särskild utredare i uppdrag att göra en översyn av regleringen av frihetsberövande påföljder för lagöverträdare under 18 år och föreslå lämpliga förändringar (dir. 2021:99). I uppdraget ingår att särskilt överväga vilken myndighet som är bäst lämpad att ansvara för verkställigheten av den eller de frihetsberövande påföljder som föreslås användas. Uppdraget ska redovisas senast den 3 augusti 2023.

Svar på skriftlig fråga

I ett svar på frågan om unga flickors rätt till tryggt stöd vid hedersrelaterat förtryck (fr. 2021/22:1393) anger statsrådet Lena Hallengren den 6 april 2022 följande:

Regeringen har tagit många initiativ för att ge socialtjänsten bättre förutsättningar att ge unga flickor som söker hjälp från hedersförtryck och våld stöd och hjälp. Socialstyrelsen har bland annat utvecklat ett särskilt bedömningsstöd för att vid utredningar av barn inom socialtjänsten upptäcka hedersvåld och bedöma risk för upprepat våld. I februari i år publicerade myndigheten en fördjupad utbildning om hedersrelaterat våld och förtryck för socialtjänsten, som vänder sig till personer som möter barn och unga i sitt arbete liksom till chefer och verksamhetsutvecklare. Inspektionen för vård- och omsorg stärker de närmaste åren tillsynen av socialtjänstens arbete med stöd och skydd till barn och unga samt arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck.

Statens institutionsstyrelse har fått i uppdrag att utveckla myndighetens interna kompetens om bland annat hedersrelaterat våld och förtryck. Myndigheten ska utveckla kompetensen inom myndigheten om hedersrelaterat våld och förtryck samt det våldsförebyggande arbetet bland pojkar, unga män och ungas partnerrelationer inklusive kunskap om

destruktiva maskulinitetsnormer, där förebyggande och återfallsförebyggande insatser är en central del.

Med stöd av länsstyrelserna växer regionala resurscentra för hedersvåldsutsatta barn och vuxna fram på flera platser i landet. Länsstyrelsen Östergötland ansvarar för ett nationellt kompetensteam som utvecklats på uppdrag av regeringen, och har fått i uppdrag att samordna ett myndighetsgemensamt uppdrag om information och vägledning i arbetet mot hedersrelaterad brottslighet. Kommunerna kan också ta del av statsbidrag för att förbättra sina insatser för hedersvåldsutsatta barn och vuxna. Vidare har regeringen tillsatt en utredning för att säkerställa att barn och unga som placeras utanför det egna hemmet alltid ska garanteras trygghet, säkerhet och en i övrigt god vård.

Avslutningsvis vill jag också nämna att regeringen, så som aviserades i budgetpropositionen för 2022, kommer att ge Socialstyrelsen i uppdrag att ta fram stöd för tillämpningen av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) med fokus på bland annat hedersproblematik.

Tidigare tillkännagivanden

Justitieutskottet har vid flera tillfällen tidigare behandlat motionsyrkanden om det organisatoriska ansvaret för unga lagöverträdare.

Riksdagen gjorde i april 2019 ett tillkännagivande till regeringen om en särskild enhet inom Kriminalvården som ska ta över ansvaret för unga som begått grova brott (bet. 2018/19:JuU13, rskr. 2018/19:192).

Våren 2020 föreslog utskottet på nytt ett tillkännagivande om en enhet inom Kriminalvården med ansvar för unga lagöverträdare mellan 15 och 18 år (bet. 2019/20:JuU30). Utskottet anförde (s. 44):

Enheten ska hantera barn och unga mellan 15 och 18 år som begått allvarliga våldsbrott eller andra grova brott. Den nya enheten hos Kriminalvården ska bl.a. ansvara för vissa ungdomspåföljder, t.ex. ungdomsvård och ungdomstjänst. Unga som begått allvarliga brott blir därmed statens snarare än kommunernas ansvar. Hos Kriminalvården finns en bred erfarenhet av att hantera personer som begått brott. På så sätt kan grovt kriminella unga i högre grad bemötas med de rehabiliteringsåtgärder som används för kriminella generellt. Syftet är inte främst att straffa, utan att använda åtgärder som har bättre förutsättningar att lyckas än traditionell socialtjänst. Genom att Kriminalvården är en statlig myndighet kan det vidare förväntas att de åtgärder som sätts in kommer att vara desamma över hela landet. Det innebär också att socialtjänsten i utsatta områden avlastas från en tids- och resurskrävande grupp och får bättre möjligheter att fokusera på barn och ungdomar som befinner sig i riskzonen för att hamna i kriminalitet eller i andra sociala problem.

Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2019/20:177).

Även våren 2021 tillkännagav riksdagen för regeringen att en särskild enhet inom Kriminalvården med ansvar för unga lagöverträdare mellan 15 och 18 år som begått allvarliga våldsbrott eller andra grova brott bör inrättas (bet. 2020/21:JuU28, rskr. 2020/21:396). Utskottet anförde att det är av stor vikt att arbetet med att inrätta en sådan enhet påbörjas snarast, dock senast 2021.

Tillkännagivandena är inte slutbehandlade (skr. 2020/21:75 s. 80 och 2021/22:75 s. 87 och 127 f.).

Senast utskottet behandlade liknande motionsyrkanden om det organisatoriska ansvaret för unga lagöverträdare var i april 2022 (bet. 2021/22:JuU27 s. 44 f). Utskottet anförde då följande:

Som framgår ovan har riksdagen vid flera tillfällen tillkännagett för regeringen att det bör inrättas en särskild enhet inom Kriminalvården med ansvar för unga lagöverträdare mellan 15 och 18 år som begått allvarliga våldsbrott eller andra grova brott. Utskottet vidhåller denna uppfattning. Den nya enheten ska bl.a. ansvara för vissa ungdomspåföljder, t.ex. ungdomsvård och ungdomstjänst. Unga som begått allvarliga brott blir därmed statens i stället för kommunernas ansvar. Kriminalvården har en bred erfarenhet av att hantera personer som begått brott och kan erbjuda grovt kriminella unga samma rehabiliteringsåtgärder som används för kriminella generellt. Syftet är inte främst att straffa utan att använda åtgärder som har bättre förutsättningar att lyckas än traditionell socialtjänst. Det är positivt att regeringen nu har tillsatt en utredning som ska se över reglerna om frihetsberövande påföljder för lagöverträdare under 18 år. Utredningen ska dock inte vara klar förrän i augusti 2023. Utskottet anser att arbetet med inrättandet av enheten bör kunna påbörjas redan under 2022. Vad utskottet nu anför bör riksdagen ge regeringen till känna.

Mot beslutet reserverade sig ledamöterna från Socialdemokraterna, Centerpartiet, Vänsterpartiet och Miljöpartiet och anförde följande:

Riksdagen har vid flera tillfällen tidigare, senast våren 2021, tillkännagett för regeringen att det bör inrättas en särskild enhet inom Kriminalvården med ansvar för unga lagöverträdare mellan 15 och 18 år som begått allvarliga våldsbrott eller andra grova brott. Tillkännagivandena är inte slutbehandlade. Mot den bakgrunden och eftersom det i den ovan nämnda utredningens (dir. 2021:99) uppdrag ingår att se över vilken myndighet som är bäst lämpad att ansvara för verkställigheten av frihetsberövande påföljder anser inte vi att det nu är nödvändigt att ta ytterligare initiativ i frågor om organisatoriskt ansvar för unga lagöverträdare.

Riksdagen biföll reservationen (rskr. 2021/22:273).

Justitiekommitténs yttrande

Justitiekommittén har beslutat att yttra sig över kommittémotion 2021/22:4733 (M) yrkande 4 som väckts med anledning av skrivelsen. I yttrandet anför justitiekommittén bl.a. följande:

Socialtjänstens och Statens institutionsstyrelsens insatser räcker inte till för de ungdomar som ställer sig helt utanför samhällets spelregler. Det gäller bl.a. de ungdomar som begår grova brott i gängmiljöer. Denna grupp bör bli statens snarare än kommunernas ansvar och bör i högre grad bemötas med de rehabiliteringsåtgärder som används för kriminella generellt. Syftet är inte främst att straffa utan att använda åtgärder som har bättre förutsättningar att lyckas än traditionell socialtjänst.

Riksdagen har som framkommit också vid flera tillfällen riktat tillkännagivanden till regeringen om att det ska inrättas en enhet inom Kriminalvården som ska ta över ansvaret för unga som begått grova brott.

Det är visserligen bra att regeringen nu tillsatt en utredning som bl.a. ska se över vilken myndighet som är bäst lämpad att ansvara för verkställigheten av frihetsberövande påföljder för omyndiga, men det är viktigt att detta arbete också leder fram till ett förslag som innebär att det inrättas en sådan enhet inom Kriminalvården. Det finns därför anledning för riksdagen att göra ett tillkännagivande till regeringen om detta. Justitieutskottet anser således att socialutskottet bör tillstyrka motion 2021/22:4733 (M) yrkande 4 om att det ska inrättas en ny enhet hos Kriminalvården som övertar ansvaret från socialtjänsten och Statens institutionsstyrelse för unga som begår grova brott.

Utskottets ställningstagande

Av 6 kap. 8 § första stycket SoL framgår att om ett barn vårdas med stöd av SoL i ett annat hem än det egna, ska socialnämnden minst en gång var sjätte månad överväga om vården fortfarande behövs och hur vården bör inriktas och utformas. Motsvarande bestämmelse finns i 13 § första stycket LVU för unga som beretts vård med stöd av LVU. Bestämmelserna om nämndens skyldighet att överväga vården innebär en skyldighet att regelbundet hålla sig underrättad och bedöma om vården fortfarande behövs. Utskottet noterar att den nämnda utredningen Barn och unga i samhällets vård (dir. 2021:84) har att analysera behovet av att förtydliga tidpunkten för när socialnämnden ska överväga om vården fortfarande behövs. Utskottet önskar inte föregripa det arbete som pågår. Motionerna 2021/22:4733 (M) yrkande 5 (i denna del) och 2021/22:4731 (KD) yrkande 4 om placeringstiden avstyrks därför.

När det gäller alternativa placeringar har riksdagen riktat ett tillkännagivande till regeringen om alternativa placeringsformer som är särskilt anpassade till flickors behov (bet. 2021/22:SoU6, rskr. 2021/22: 64). Bland annat angavs att regeringen bör ge en lämplig myndighet i uppdrag att utreda möjligheten till alternativa placeringsformer för flickor. Utskottet noterar och ser positivt på att regeringen nu bereder frågan. I sammanhanget vill utskottet understryka vikten av att regeringen noga följer införandet av de särskilt förstärkta avdelningarna (SFA) för flickor. SFA avser att ge anpassad vård för individer med omfattande neuropsykiatriska funktionsnedsättningar i kombination med utåtagerande eller självskadande beteende. Motion 2021/22:4705 (V) yrkande 10 får härigenom anses delvis tillgodosedd och avstyrks. När det gäller hedersproblematiken framkommer i regeringens svar på en fråga att flera myndigheter har i uppdrag att på olika sätt ge flickor som utsätts för hedersförtryck stöd och hjälp. Utskottet önskar inte föregripa det arbete som pågår. Med hänsyn härtill anser utskottet inte att det finns skäl för riksdagen att ta något initiativ med anledning av motion 2021/22:4732 (L) yrkande 3.

När det gäller det som efterfrågas om att det ska inrättas en ny enhet inom Kriminalvården som ska överta ansvaret från socialtjänsten och Statens institutionsstyrelse för unga som begår grova brott vill utskottet anföra följande. Socialutskottet delar justitieutskottets bedömning att det är positivt att en utredning nu tillsatts som bl.a. ska se över vilken myndighet som är bäst

lämpad att ansvara för verkställigheten av frihetsberövande påföljder för omyndiga. Socialutskottet anser emellertid liksom justitieutskottet att det är viktigt att detta arbete också leder fram till ett förslag som innebär att det inrättas en sådan enhet inom Kriminalvården. Det finns därför anledning för riksdagen att med bifall till motion 2021/22:4733 (M) yrkande 4, göra ett tillkännagivande till regeringen om detta.

Användning av särskilda befogenheter

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om en ny skrivelse till riksdagen. Riksdagen avslår motionsyrkanden om avskiljningar i övrigt och Ivos tillsyn.

Jämför reservation 11 (S), 12 (SD, KD), 13 (V, L, MP), 14 (C), 15 (SD, C) och 16 (V).

Skrivelsen

Avskiljningar

I skrivelsen uppger regeringen att Sis bedriver ett omfattande arbete för att minska antalet avskiljningar. Detta har inneburit att antalet avskiljningar har minskat under det senaste året. För myndigheten totalt minskade antalet avskiljningar med 24,8 procent mellan 2020 och 2021. Inom LVU är siffran 26 procent för både flickor och pojkar.

Sett till myndighetens målgrupper och uppdrag är det enligt skrivelsen dock inte realistiskt att helt kunna förebygga situationer där det förekommer utåtagerande beteende som riskerar att leda till allvarliga skador. Sis egen bedömning är att om den särskilda befogenheten tas bort helt kommer det att få genomgripande konsekvenser för myndighetens möjlighet att verkställa sitt uppdrag och säkerställa en trygg och säker vårdmiljö, både för de barn och unga som placeras och för Sis medarbetare. Medarbetarna vid Sis ungdomshem skulle vara utlämnade till bestämmelser om allmänna grunder för ansvarsfrihet (nödvarnsrätten) när de hanterar våldsamma situationer som kan uppkomma inom tvångsvården.

Regeringen uppger vidare i skrivelsen att om det inte skulle vara möjligt att avskilja barn och unga som uppträder våldsamt skulle det enligt Sis innebära ett ökat behov av att begära handräckning av polis. I dagsläget händer det att polis tillkallas då situationen inte kan hanteras och risken för eskalerat våld är för stor.

Sedan oktober 2018 finns ny lagstiftning som rör rättssäkerheten vid användning av de särskilda befogenheterna på plats (prop. 2017/18:169, bet. 2017/18:SoU30, rskr. 2021/18:307). Det innebär bl.a. att tiden för hur länge avskiljningen får pågå kortats från ett dygn till fyra timmar och att fler

särskilda befogenheter är möjliga att överklaga. Vidare infördes en möjlighet till ett uppföljande samtal efter vissa tvångsåtgärder, bl.a. vistelse i avskildhet. Övervägandena kring bestämmelsernas utformning byggde bl.a. på bestämmelserna i barnkonventionen samt de rekommendationer som barnrättskommittén och FN:s kommitté mot tortyr gett Sverige.

Enligt vad regeringen anför i skrivelsen handlar en stor del av antalet avskiljningar om bristande bemötande och kompetens. Regeringen har därför i Sis regleringsbrev för 2022 gett myndigheten i uppdrag att redovisa hur man dokumenterar och följer upp inrapporterade incidenter för att säkerställa en trygg miljö för såväl barn och unga som personal. Sis ska särskilt redogöra för hur man säkerställer att fysiska skador som uppkommer med anledning av tvångsinsatser registreras och följs upp.

Ivos tillsyn

När det vidare gäller Ivos roll i tillsynen av Sis verksamhet uppger regeringen i skrivelsen att den har gett ett uppdrag till Ivo att förstärka tillsynen och analysen av Statens institutionsstyrelsens särskilda ungdomshem där unga flickor vårdas (S2021/03345). Uppdraget ska redovisas i december 2022.

Motionerna

Ny skrivelse till riksdagen

Sofia Nilsson m.fl. (C) begär i kommittémotion 2021/22:4730 yrkande 3 ett tillkännagivande om att regeringen bör återkomma till riksdagen senast den 1 februari 2023 med en bedömning av effekten av Sis åtgärder för att minska antalet avskiljningar och vilka fortsatta insatser som krävs för att avskiljningarna ska upphöra. De åtgärder regeringen vidtagit välkomnas men motionärerna konstaterar att barn och unga fortfarande far illa till följd av brister i vården inom Sis. Det behövs fler och snabbare åtgärder än de som redan aviserats.

I kommittémotion 2021/22:4731 av Acko Ankarberg Johansson m.fl. (KD) yrkande 3 (i denna del) begärs ett tillkännagivande om att regeringen bör återkomma till riksdagen med en uppföljning av redovisade åtgärder när det gäller bl.a. avskiljningar. Enligt motionärerna bör redovisningen omfatta en rapport om hur arbetet fortsätter när det gäller att uppfylla målet att avskiljningar på sikt ska upphöra. Redovisningen bör enligt motionärerna lämnas in till riksdagen senast den 30 november 2022.

Avskiljningar i övrigt

I kommittémotion 2021/22:4730 konstaterar Sofia Nilsson m.fl. (C) att Sis vidtagit åtgärder för att minska avskiljningarna samtidigt som Statskontoret påpekat att effektiviteten i dessa åtgärder behöver granskas mot bakgrund av stora skillnader i användning av avskiljning i olika ungdomshem. I motionens

yrkande 1 begärs ett tillkännagivande om att regeringen bör överväga ytterligare åtgärder för att omotiverade skillnader mellan Sis-institutionerna när det gäller avskiljningar skyndsamt ska upphöra.

I kommittémotion 2021/22:4705 av Maj Karlsson m.fl. (V) yrkande 7 begärs ett tillkännagivande om att regeringen bör genomföra de ändringar som krävs för att avskaffa möjligheten till avskiljning. Motionärerna framhåller vikten av att en förändring snarast sker, särskilt mot bakgrund av att det oftast är flickor, yngre barn och unga med funktionsnedsättningar som avskiljs.

I kommittémotion 2021/22:4731 av Acko Ankarberg Johansson m.fl. (KD) yrkande 5 framhålls att det är välkommet att regeringen instämmer i riksdagens synsätt att avskiljningar på sikt bör upphöra. Motionärerna anser att riksdagen i ett tillkännagivande bör tydliggöra vikten av att utvecklingen på området fortskrider i enlighet med detta.

I kommittémotion 2021/22:4732 begär Juno Blom m.fl. (L) i yrkande 2 ett tillkännagivande om att det nuvarande systemet med avskiljningar bör avskaffas. Motionärerna anför att riksdagens tidigare tillkännagivande på området ännu inte lett till några ändrade regler.

I motion 2021/22:4734 anför Margareta Fransson (MP) att hon vill se ett omedelbart stopp för avskiljningar och begär i yrkande 4 att riksdagen beslutar om ett tillkännagivande med en sådan inriktning. Motionären anför att ett stopp för avskiljningar samtidigt kommer att innebära att alternativa arbetsmetoder med utgångspunkt i den enskildes behov kommer att behövas.

Ivos tillsyn

I kommittémotion 2021/22:4730 av Sofia Nilsson m.fl. (C) yrkande 2 förordas ett tillkännagivande om att regeringen ser över hur Ivos roll kan stärkas när det gäller tillsyn och uppföljning av tvångsåtgärder inom vården på Sis särskilda ungdomshem. Motionärerna understryker vikten av att Ivo har den kompetens och de verktyg som behövs för att självständigt utreda anmälningar som gäller vård på Sis särskilda ungdomshem.

I kommittémotion 2021/22:4705 av Maj Karlsson m.fl. (V) yrkande 8 framhålls att regeringen bör utreda om en särskild underrättelse till Ivo ska ske när ett barn eller en ungdom som är placerad inom Sis har blivit föremål för upprepade tvångsåtgärder under placeringstiden. Motionärerna begär ett tillkännagivande om detta.

Bakgrund

Tillsyn och kontroll

I dagsläget finns flera aktörer som utövar tillsyn över Sis verksamhet. Verksamheten granskas bl.a. av Ivo, JO och Skolinspektionen. I sammanhanget kan nämnas att Skolinspektionen under 2020 genomförde en tematisk kvalitetsgranskning av Sis skolverksamhet. Det kan även nämnas att det i skrivelsen Vård av unga vid Statens institutionsstyrelses särskilda ungdomshem

(skr. 2020/21:215) – som utskottet behandlade hösten 2021 (bet. 2021/22:SoU6) – framhölls att regeringen under senare år vidtagit åtgärder för att utveckla den statliga tillsynen bl.a. i enlighet med Tillitsdelegationens förslag om en lärande tillsyn (SOU 2018:48).

Pågående arbete

Svar på skriftlig fråga om avskiljningar

I ett svar på en skriftlig fråga (fr. 2021/22:1543) av Clara Aranda (SD) om regeringens åtgärder för att tvångsåtgärden avskiljning ska upphöra anförde statsrådet Lena Hallengren den 11 maj 2022 följande:

Statens institutionsstyrelse (SiS) har ett svårt och komplext uppdrag. De ungdomar som kommer till SiS har ofta en problematik långt innan de placeras inom myndigheten. För att vården inom SiS ska kunna genomföras på ett tryggt och säkert sätt har medarbetarna möjlighet att använda vissa särskilda befogenheter. Dessa befogenheter ska endast användas när de står i rimlig proportion till syftet med åtgärden, och när det är för barnets eller den ungas bästa.

Avskiljning är den mest ingripande särskilda befogenheten. För att ett barn eller en ungdom ska hållas i avskildhet ska alla andra möjligheter först uttömmas. Omotiverade avskiljningar får aldrig förekomma, och befogenheten ska användas med största restriktivitet.

De flesta av de barn och ungdomar som vårdas hos SiS blir aldrig avskilda. Som Clara Aranda skriver bedriver regeringen ett omfattande arbete för att minska antalet avskiljningar kraftigt. Regeringen har till exempel uppdragit åt SiS att utveckla sitt våldsförebyggande arbete samt stärkt tillsynen av SiS ungdomshem som vårdar flickor, med särskilt fokus på användningen av avskiljningar. Regeringen har också gett myndigheten kraftigt ökade anslag för att möjliggöra ett kompetens- och kvalitetslyft.

Det är regeringens målsättning att avskiljningar ska minska kraftigt, för att på sikt upphöra. Frågan om avskiljningar är mer komplex än hur den ofta framställs. Avsaknaden av möjligheten till att avskilja en person som är utåtagerande eller självdestruktiv skulle i nuläget innebära en ökad risk för allvarliga skador, både för den unge själv, andra placerade och SiS medarbetare. Omotiverade avskiljningar i strid med principerna om proportionalitet och barnets bästa får aldrig genomföras.

Uppdrag om förstärkt tillsyn av Sis särskilda ungdomshem där unga flickor vårdas

Som nämnts gav regeringen våren 2021 Ivo i uppdrag att förstärka tillsynen av Sis ungdomshem som vårdar flickor enligt lagen om LVU. Uppdraget innebär att Ivo ska följa upp och analysera redan vidtagna åtgärder samt utfallet av de tidigare anmälningar som inkommit när det gäller missförhållanden på vissa ungdomshem. Analysen ska enligt uppdraget ha ett särskilt perspektiv på de unga flickornas delaktighet, säkerhet, trygghet och stöd samt personalens och verksamhetsansvarigas kompetens. Särskilt användandet av den särskilda befogenheten avskiljning ska belysas och eventuella skillnader i användandet mellan institutionerna och dess orsaker ska analyseras. Granskningen bör

också uppmärksamma eventuella skillnader i användandet utifrån flickornas ålder och eventuella funktionsnedsättningar.

Myndigheten ska senast den 31 december 2022 lämna en redovisning av uppdraget till Socialdepartementet.

Kompletterande information

På utskottets begäran har Sis kompletterat den statistik som redovisas i regeringens skrivelse med uppgifter om antal vård dygn (tabell 1) samt redovisat statistikuppgifter för avskiljningar enligt LVU respektive enligt LVU och övrig ungdomsvård under tiden den 1 maj 2021 – 30 april 2022 (tabell 2 och 3).

Tabell 1 Avskiljningar enligt LVU under 2020 och 2021

Kön	Antal avskiljningar		Antal per 365 vård dygn		Antal vård dygn		Genomsnittlig tid i avskiljning	
	2021	2020	2021	2020	2021	2020	2021	2020
Flickor	729	982	4,03	5,21	65 967	68 812	26 min	29 min
Pojkar	402	546	1,30	1,62	113 148	123 070	37 min	39 min
Totalt	1 131	1 528	2,30	2,91	179 115	191 882	30 min	33 min

Källa: Statens institutionsstyrelse.

Tabell 2 Avskiljningar enligt LVU under tiden den 1 maj 2021 – 30 april 2022

Kön	Antal avskiljningar	Antal per 365 vård dygn	Antal vård dygn	Genomsnittlig tid i avskiljning
Flickor	701	3,88	65 977	26 min
Pojkar	412	1,30	115 942	41 min
Totalt	1 113	2,21	183 605	31 min

Källa: Statens institutionsstyrelse.

Tabell 3 Avskiljningar enligt LVU och övrig ungdomsvård under tiden den 1 maj 2021 – 30 april 2022

Kön	Antal avskiljningar	Antal per 365 Vård dygn	Antal vård dygn	Genomsnittlig tid i avskiljning
Flickor	701	3,83	66 786	26 min
Pojkar	417	1,12	136 022	41 min
Totalt	1 118	2,00	204 494	31 min

Källa: Statens institutionsstyrelse.

Utskottets ställningstagande

Utskottet vill inledningsvis framhålla att bristerna i vården av unga vid Sis särskilda ungdomshem har uppmärksammats under lång tid. För att arbetet

med att komma till rätta med bristerna ska prioriteras och förstärkas har riksdagen under den innevarande valperioden riktat flera tillkännagivanden till regeringen med detta syfte. Bland annat har riksdagen uttalat att regeringen ska redovisa sitt arbete på området för riksdagen i en skrivelse och att tvångsåtgärden avskiljning bör upphöra (bet. 2021/22:SoU6, rskr. 2021/22:64). I den aktuella skrivelsen redovisar regeringen de åtgärder som hittills vidtagits för att förbättra situationen på de särskilda ungdomshemmen och även för att minska avskiljningarna. Utskottet kan exempelvis konstatera att Sis fått i uppdrag att utveckla sitt våldsförebyggande arbete och fått ökade anslag för att möjliggöra ett kompetens- och kvalitetslyft inom myndigheten. Utskottet ser positivt på det förändringsarbete som pågår inom den mycket komplexa verksamhet som Sis bedriver. Utskottet vill understryka att detta arbete måste intensifieras för att situationen på de särskilda ungdomshemmen ska förbättras.

För att få en bättre bild av på vilket sätt avskiljningarna har minskat under de senaste åren har utskottet under beredningen av detta ärende begärt kompletterande information från Sis, vilken har redovisats ovan. Det är utskottets avsikt att även i fortsättningen följa denna fråga noga och det är därför av stor vikt att regeringens redovisningar är tydliga och innehåller behövlig statistik.

Mot bakgrund av det anförda anser utskottet att regeringen senast den 1 februari 2023 bör återkomma till riksdagen med en ny skrivelse där den redogör för effekterna av de åtgärder som hittills vidtagits för att minska avskiljningarna och vilka insatser som krävs framöver för att avskiljningarna ska upphöra. Utskottet föreslår att riksdagen med bifall till motionerna 2021/22:4730 (C) yrkande 3 och 2021/22:4731 (KD) yrkande 3 (i denna del) tillkännager detta för regeringen.

Vidare vill utskottet understryka vikten av att de särskilda befogenheter som Sis har med stöd av LVU – vilket innefattar användning av tvångsmedel – används med omdöme och restriktivitet och ligger i linje med barnets rättigheter i enlighet med barnkonventionen. Vidare ska användningen av tvångsmedel stå i rimlig proportion till syftet med åtgärden, och tvångsåtgärden får endast vidtas om åtgärden bedöms vara till barnets bästa. Utskottets uppfattning är dock att avskiljningarna ska upphöra, vilket riksdagen som nämnts också har tillkännagett för regeringen. Utskottet förutsätter att regeringen vidtar de åtgärder som krävs för att denna målsättning ska nås. Det finns därmed enligt utskottets uppfattning ingen nödvändighet i att riksdagen gör några ytterligare uttalanden om att avskiljningarna ska upphöra, när i tiden detta i så fall ska ske eller på vilket sätt arbetet för att nå dit ska bedrivas. Motionerna 2021/22:4705 (V) yrkande 7, 2021/22:4730 (C) yrkande 1, 2021/22:4731 (KD) yrkande 5, 2021/22:4732 (L) yrkande 2 och 2021/22:4734 (MP) yrkande 4 avstyrks därmed.

När det vidare gäller Ivos roll i tillsynen av Sis verksamhet och Ivos förmåga att utföra tillsynen förordas tillkännagivanden på området i motionerna 2021/22:4730 (C) yrkande 2 och 2021/22:4705 (V) yrkande 8. Utskottet har ingen annan uppfattning än att Ivos tillsynsverksamhet är en viktig del i att

vården inom Sis håller en hög kvalitet och att det är viktigt att Ivo har tillräckliga resurser för att utföra sitt uppdrag på ett bra sätt. Utskottet kan dessutom konstatera att Ivo för närvarande har ett uppdrag om att förstärka tillsynen av Sis ungdomshem som vårdar flickor, vilket utskottet ser positivt på. Utskottet vill understryka vikten av en väl fungerande tillsynsverksamhet men ser dock inget behov av att riksdagen i nuläget tar några initiativ med anledning av de nyssnämnda motionerna, som därmed avstyrks.

Barnrättsperspektivet

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om barns rätt att komma till tals och en klagomålsfunktion.

Jämför reservation 17 (V), 18 (KD), 19 (MP), 20 (C), 21 (V) och 22 (MP).

Skrivelsen

I skrivelsen redogör regeringen för vidtagna åtgärder och bedömningar när det gäller en trygg och säker vård. I skrivelsen uppger regeringen att den har gett Statskontoret i uppdrag att analysera förutsättningarna för Statens institutionsstyrelse att bedriva ändamålsenlig vård med särskilt fokus på vård av flickor (S2021/02644). Uppdraget redovisades den 31 mars 2022 och Statskontorets analys visade bl.a. att uppföljningen av klagomål från ungdomar har brister. Statskontoret föreslår därför att Sis inrättar en central klagomålsfunktion som är fristående från de särskilda ungdomshemmen. Statskontoret föreslår även att Sis ska utveckla uppföljningen av de åtgärder som ungdomshemmen genomför för att komma till rätta med bristerna.

Motionerna

Barns rätt att komma till tals

I kommittémotion 2021/22:4705 av Maj Karlsson m.fl. (V) yrkande 4 begärs ett tillkännagivande om att regeringen bör vidta åtgärder för att flickors röst och berättelser blir hörda och deras trygghet garanteras när de placeras inom Sis verksamhet. Motionärerna ställer sig frågande till varför Sis inte vidtagit nödvändiga åtgärder för att öka flickors möjlighet att uttrycka klagomål och öka deras trygghet på ett mer ändamålsenligt sätt.

I kommittémotion 2021/22:4731 av Acko Ankarberg Johansson m.fl. (KD) yrkande 6 förordas ett tillkännagivande om att barns och ungas rättigheter behöver stärkas, inte minst för de barn och unga som befinner sig i samhällets vård. Motionärerna anför att alltför många unga som behöver samhällets vård inte har fått det bättre efter att de kommit till de särskilda ungdomshemmen.

I motion 2021/22:4734 av Margareta Fransson (MP) yrkande 3 begärs ett tillkännagivande om nolltolerans för kränkningar. Motionären anför att regeringen måste vidta åtgärder för att säkerställa att kränkningar från personal eller andra unga inte ska kunna ske.

Klagomålsfunktion

I kommittémotion 2021/22:4730 av Sofia Nilsson m.fl. (C) yrkande 4 begärs ett tillkännagivande om att regeringen bör tillsätta en utredning av hur det kan inrättas en klagomålsfunktion som är fristående från Sis-institutionerna. Motionärerna understryker bl.a. vikten av att en klagomålsfunktion har möjlighet att agera inom olika rättsområden och olika myndigheters ansvarsområden.

I kommittémotion 2021/22:4705 av Maj Karlsson m.fl. (V) yrkande 9 förordas att regeringen tillsätter en utredning om hur rätten till en oberoende klagorättsmekanism kan säkerställas. I motionen framhålls att möjligheterna för barn och unga att överklaga beslut om avskiljning ur ett barnrättsperspektiv har stora brister och att det är angeläget att se över hur barn som vill överklaga beslut ska kunna få information och känna sig delaktiga i sin egen process.

I motion 2021/22:4734 framhåller Margareta Fransson (MP) att det är bra och viktigt att barn som är placerade på Sis särskilda ungdomshem har en möjlighet att klaga och höra av sig till Ivo. I yrkande 5 anför att regeringen behöver ta behovet av full rättssäkerhet för unga på Sis institutioner på allvar och vidta åtgärder för att säkerställa detta.

Pågående arbete

Utredning om barn och unga i samhällets vård

Som nämnts har regeringen gett en särskild utredare i uppdrag att se över och föreslå åtgärder för öka kvaliteten i vården när barn och unga placeras i samhällsvård (dir. 2021:84). Av utredningens direktiv framgår att flera barnrättsorganisationer pekar på att barn och unga inte alltid upplever att de har möjlighet att föra fram klagomål på vården och att det därför finns anledning att se över om det behövs åtgärder som underlättar för placerade barn att klaga på vården. Utredaren ska analysera vad som krävs för att säkerställa att barn och unga kommer till tals i utredningar som berör dem, undersöka om det behövs åtgärder för att barn och unga lättare ska kunna framföra klagomål på vårdens innehåll samt analysera hur barns och ungas synpunkter löpande ska tillvaratas i socialnämndens och Sis systematiska kvalitetsarbete.

Uppdraget ska redovisas senast den 10 april 2023.

Barnkonventionen och Sis verksamhet

Barnets rätt att komma till tals i enlighet med artikel 12 i barnkonventionen är en grundprincip i konventionen. År 2017 initierade regeringen ett kunskapslyft

för barnets rättigheter i syfte att utveckla den praktiska tillämpningen av barnkonventionen i statliga myndigheter, kommuner och regioner. Barnombudsmannen fick regeringens uppdrag att ge stöd till särskilt utvalda myndigheter där bl.a. Sis ingick (S2016/07875). Sis återrapporterade uppdraget till Socialdepartementet 2018 (S2018/02056) och i rapporteringen visade Sis både arbete med tidigare handlingsplaner och fortsatta utvecklingsområden för att beakta barnkonventionen inom myndigheten.

För att barns rättigheter ska kunna tillgodoses är det viktigt att de har förutsättningar att utkräva dem. Ett sådant utkrävande kan ske på olika sätt och det finns enligt vad regeringen bedömde i skrivelse 2020/21:215 Vård av unga vid Statens institutionsstyrelses särskilda ungdomshem – som utskottet behandlade hösten 2021 (bet. 2020/21:SoU6) – ett antal tillvägagångssätt för detta. Exempelvis är den behandlingsplan som Sis upprättar tillsammans med den unge ett verktyg för att stärka barn och ungas delaktighet och inflytande. Ett annat verktyg är de intervjuer vid in- och utskrivning vid Sis där ungdomarna har möjlighet att uttrycka sina åsikter om bl.a. behov av hjälp, delaktighet och hur de har uppfattat vården. På verksamhetsnivå finns även möjlighet att uttrycka åsikter genom ungdomsråd och klientråd. Härutöver får alla barn och unga skriftlig information när de kommer till Sis ungdomshem om möjligheten att lyfta klagomål om vården. Av informationsbladet framgår bl.a. att klagomål kan vara både skriftliga och muntliga, och kan lämnas till institutionen eller till någon tillsynsmyndighet.

Vidare ska Sis, i enlighet med sin instruktion, inför beslut eller andra åtgärder som kan röra barn bedöma konsekvenserna för barn och därvid ta särskild hänsyn till barns bästa. Det är myndighetens ledning som ansvarar för att barnkonventionen får genomslag i alla delar av verksamheten.

Sis klagomålsfunktion

Som redovisats lämnade Statskontoret i februari 2022 rapporten Sis vård av barn och unga enligt LVU – förutsättningar för en trygg och ändamålsenlig vård till regeringen. I rapporten anför Statskontoret att Sis har en intern klagomålsrutin som föreskriver att barn, unga och övriga aktörer ska lämna klagomål till den institution som klagomålet berör. Det är också den institutionen som ska utreda klagomålen. Statskontoret anför att det är en nackdel för barn och unga som befinner sig i en utsatt position i förhållande till den institution eller den personal som klagomålet gäller.

Vidare uppges i rapporten att Ivo har uppmärksammat att klagomål inte blir rapporterade, utredda och hanterade. Samtliga ungdomshem rapporterar inte heller alla klagomål till huvudkontoret. Enligt Statskontorets rapport finns det därför ingen helhetsbild av vilka klagomål som har kommit in, om de har utretts och vad som har blivit resultatet. Statskontoret anser därför att Sis behöver förbättra klagomålsfunktionen väsentligt för att klagomålen ska kunna fungera som en viktig del i kvalitetsarbetet vid de särskilda ungdomshemmen och i myndigheten som helhet. Statskontoret förespråkar att Sis

inrättar en central klagomålsfunktion som kan bidra till att placerade barn och unga känner sig trygga med att framföra klagomål och till att förbättra förutsättningarna att få en helhetsbild över klagomålen.

Statskontorets rapport bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Utskottets ställningstagande

Utskottet vill inledningsvis framhålla att Sis har ett mycket viktigt uppdrag i att bedriva anpassad vård för personer som tillhör de allra mest utsatta i samhället. Många av de barn, unga och klienter som vårdas inom de särskilda ungdomshem som Sis har ansvar för har många gånger omfattande vård- och stödbehov. Vården som ges behöver därför anpassas utifrån den enskilde för att kunna uppfylla kraven på en trygg och säker vård. Utskottet vill i detta sammanhang tydliggöra att en av barnkonventionens grundprinciper handlar om barnets rätt att komma till tals och att det är Sis ledning som ansvarar för att konventionen får genomslag i alla delar av myndighetens verksamhet. Utskottet vill samtidigt framhålla att barns och ungas egna upplevelser är en viktig informationskälla för att utveckla vården. Under de senaste åren har regeringen lyft fram olika tillvägagångssätt som ska ge barnen förutsättningar att utkräva sin rätt att komma till tals, vilka de placerade dock inte alltid upplever som tillräckliga. Utskottet ställer sig därför positivt till att utredningen Barn och unga i samhällsvård har i uppdrag att analysera vad som krävs för att säkerställa att barn och unga kommer till tals när det gäller vårdens innehåll och kvalitet. Utskottet kan vidare konstatera att Statskontoret haft i uppdrag att analysera förutsättningarna för Sis att bedriva ändamålsenlig vård med särskilt fokus på vård av flickor. Som nämnts redovisades uppdraget i en rapport våren 2022 i vilken Statskontoret bl.a. föreslog att Sis inrättar en central klagomålsfunktion som är fristående från ungdomshemmen och att Sis ska utveckla uppföljningen av de åtgärder som ungdomshemmen genomför. Utskottet noterar att den nämnda rapporten för närvarande bereds inom Regeringskansliet.

Mot denna bakgrund ser utskottet inga skäl att förorda tillkännagivanden om ytterligare åtgärder för att stärka barns möjligheter att komma till tals, vilket föreslås i motionerna 2021/22:4705 (V) yrkande 4, 2021/22:4731 (KD) yrkande 6 och 2021/22:4734 (MP) yrkande 3.

Mot bakgrund av det anförda bör inte heller de motionsyrkanden som innehåller förslag om att utveckla Sis klagomålsfunktion, dvs. motionerna 2021/22:4705 (V) yrkande 9, 2021/22:4730 (C) yrkande 4 och 2021/22:4734 (MP) yrkande 5, ge upphov till att riksdagen agerar.

Samtliga motionsyrkanden avstyrks därmed.

Regeringens skrivelse

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen har inget att invända mot regeringens redovisning av de tidigare tillkännagivandena. Riksdagen lägger regeringens skrivelse till handlingarna.

Utskottets ställningstagande

Som framgår ovan anför regeringen att den genom skrivelsen anser att tillkännagivandet om hur bristerna vid Sis ska åtgärdas får anses slutbehandlat. När det gäller avskiljningar och vården av flickor vid de särskilda ungdomshemmen pågår flera utvecklingsinsatser. I skrivelsen anger regeringen att tillkännagivandena inom dessa områden inte är slutbehandlade. Utskottet har inget att invända mot regeringens redovisning av de tidigare tillkännagivandena.

Vidare föreslår utskottet att riksdagen lägger regeringens skrivelse till handlingarna.

Reservationer

1. Kunskapsbaserad vård och ändamålsenliga lokaler, punkt 1 (M)

av Camilla Waltersson Grönvall (M), Johan Hultberg (M) och Ulrika Heindorff (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2021/22:4733 av Camilla Waltersson Grönvall m.fl. (M) yrkande 3 och avslår motion

2021/22:4731 av Acko Ankarberg Johansson m.fl. (KD) yrkande 1.

Ställningstagande

Enligt vår mening bör kvaliteten och säkerheten på Sis särskilda ungdomshem stärkas och kraven på verksamheterna bli mer enhetlig. Vi anser därför att det bör införas tillståndsplikt, kvalitetskriterier och systematisk uppföljning av Sis verksamheter. Om det finns en tydlig koppling mellan resultat och ekonomisk ersättning kan det leda till tydligare krav på konkreta resultat och uppnådd kvalitet. Vidare bör de särskilda behandlingshem som inte uppfyller de grundläggande kvalitetskraven för beviljat tillstånd kunna komma i fråga för sanktioner, t.ex. föreläggande vid vite. Regeringen bör vidta lämpliga åtgärder enligt vad som anförts ovan.

2. Kunskapsbaserad vård och ändamålsenliga lokaler, punkt 1 (KD)

av Acko Ankarberg Johansson (KD) och Pia Steensland (KD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2021/22:4731 av Acko Ankarberg Johansson m.fl. (KD) yrkande 1 och avslår motion

2021/22:4733 av Camilla Waltersson Grönvall m.fl. (M) yrkande 3.

Ställningstagande

Utifrån behoven hos barnen och de unga som vårdas på Sis särskilda ungdomshem anser vi att det bör skapas förutsättningar för att differentiera och dela in barn och unga i mindre grupper. Det gäller inte minst för att flickor ska kunna tillförsäkras trygghet. Vi anser därför att regeringen behöver verka för att säkerställa att Sis har ändamålsenliga lokaler för att klara behovet av differentiering och säkerhet. Att säkerställa att lokalerna är ändamålsenliga bör vara en prioriterad fråga för regeringen under en längre tid framöver.

3. Uppföljning och granskning, punkt 2 (V)

av Christina Høj Larsen (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2021/22:4705 av Maj Karlsson m.fl. (V) yrkandena 2 och 3 samt avslår motionerna

2021/22:4731 av Acko Ankarberg Johansson m.fl. (KD) yrkande 3 i denna del och

2021/22:4732 av Juno Blom m.fl. (L) yrkande 1.

Ställningstagande

Enligt min mening bör en oberoende forskare med gedigen kunskap inom området granska och utvärdera innehållet i Sis behandlingsprogram. Vidare bör det kartläggas hur många av de barn och unga som är placerade inom Sis verksamheter som får och fullföljer behandlingsinsatser. Valet av behandlingsmetod bör utgå från bästa möjliga kunskap och beprövad erfarenhet. Regeringen bör vidta lämpliga åtgärder enligt vad som anförts ovan.

4. Uppföljning och granskning, punkt 2 (KD)

av Acko Ankarberg Johansson (KD) och Pia Steensland (KD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2021/22:4731 av Acko Ankarberg Johansson m.fl. (KD) yrkande 3 i denna del och

avslår motionerna

2021/22:4705 av Maj Karlsson m.fl. (V) yrkandena 2 och 3 samt

2021/22:4732 av Juno Blom m.fl. (L) yrkande 1.

Ställningstagande

Enligt vår mening utvecklas Sis verksamhet i positiv riktning, men det finns fortfarande områden som behöver stärkas och vidareutvecklas. Vi anser därför att regeringen bör återkomma till riksdagen med en förnyad avstämning senast den 30 november 2022 och redovisa vilka åtgärder som har vidtagits för att säkerställa bl.a. ändamålsenliga lokaler som möjliggör differentiering och hög säkerhet, tillgång till hälso- och sjukvård samt att barn och ungas rättigheter stärks.

5. Uppföljning och granskning, punkt 2 (L)

av Lina Nordquist (L).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2021/22:4732 av Juno Blom m.fl. (L) yrkande 1 och

avslår motionerna

2021/22:4705 av Maj Karlsson m.fl. (V) yrkandena 2 och 3 samt

2021/22:4731 av Acko Ankarberg Johansson m.fl. (KD) yrkande 3 i denna del.

Ställningstagande

I skrivelsen ger regeringen en bedömning av genomförda, pågående och beslutade insatser. Jag anser inte att regeringens redovisade insatser är tillräckliga. De ytterst allvarliga problem som finns vid Sis särskilda ungdomshem har varit kända i över tio år. Situationen är i dag så allvarlig att regeringen snarast bör tillsätta en haverikommission som ska få i uppdrag att göra en gedigen, extern genomlysning av verksamheten för att komma till botten med de problem som råder. Regeringen bör vidta åtgärder i enlighet med det anförda.

6. Samverkan i övrigt, punkt 5 (M, C)

av Camilla Waltersson Grönvall (M), Johan Hultberg (M), Sofia Nilsson (C) och Ulrika Heindorff (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2021/22:4733 av Camilla Waltersson Grönvall m.fl. (M) yrkande 1 och avslår motion

2021/22:4705 av Maj Karlsson m.fl. (V) yrkandena 5 och 6.

Ställningstagande

En samordnad individuell plan (SIP) är ett viktigt verktyg för att säkerställa samarbete och samverkan kring en individs behov av insatser från olika huvudmän. Dagens lagstiftning medger dock endast rätt för socialtjänsten och hälso- och sjukvården att ta initiativ till att upprätta en samordnad individuell plan (s.k. SIP). Vi anser därför att regeringen bör se över lagstiftningen så att fler aktörer kan ta initiativ till en sådan samordnad individuell plan och medverka till att en sådan plan upprättas. Exempelvis bör Sis kunna få möjlighet att initiera en sådan plan. Detta skulle kunna säkerställa att barn och unga som är i behov av samordnade stöd-, vård- och behandlingsinsatser efter avslutad vård och behandling inom Sis också får det.

7. Samverkan i övrigt, punkt 5 (V)

av Christina Høj Larsen (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2021/22:4705 av Maj Karlsson m.fl. (V) yrkandena 5 och 6 samt avslår motion

2021/22:4733 av Camilla Waltersson Grönvall m.fl. (M) yrkande 1.

Ställningstagande

Enligt min mening behöver det finnas organisatoriska lösningar för att tillförsäkra barn och unga rätten till skolgång. Regeringen bör därför vidta åtgärder för att säkerställa att barn och unga inom Sis verksamheter får den utbildning som de har rätt till. Vidare bör regeringen verka för att öka kommuners och regioners samverkan kring placerade barn och unga och att befintliga riktlinjer följs. Det finns behov av en välfungerande samverkan inom hela vårdkedjan.

8. Placeringstiden, punkt 6 (M, C, KD)

av Acko Ankarberg Johansson (KD), Camilla Waltersson Grönvall (M), Johan Hultberg (M), Sofia Nilsson (C), Ulrika Heindorff (M) och Pia Steensland (KD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2021/22:4731 av Acko Ankarberg Johansson m.fl. (KD) yrkande 4 och

2021/22:4733 av Camilla Waltersson Grönvall m.fl. (M) yrkande 5 i denna del.

Ställningstagande

Det är kommunens socialtjänst som beslutar om att placera unga på Sis särskilda behandlingshem, betalar för placeringen och avgör när placeringen ska upphöra. När det gäller de socialt mest utsatta barnen och unga kan det ibland medför alltför korta placeringar. Vi anser därför att regeringen bör ge en lämplig myndighet i uppdrag att se över systemet för placering vid Sis för de socialt mest utsatta barnen och unga. I uppdraget bör ingå att analysera och överväga om det kan vara rimligt och möjligt för Sis att motsätta sig att en placering avbryts. Regeringen bör vidta åtgärder i enlighet med vad som anförts.

9. Alternativa placeringsformer, punkt 7 (SD, C, KD, L)

av Acko Ankarberg Johansson (KD), Linda Lindberg (SD), Sofia Nilsson (C), Carina Ståhl Herrstedt (SD), Lina Nordquist (L), Pia Steensland (KD) och Per Ramhorn (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 7 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2021/22:4732 av Juno Blom m.fl. (L) yrkande 3 och
avslår motion

2021/22:4705 av Maj Karlsson m.fl. (V) yrkande 10.

Ställningstagande

Det har framkommit att flickor som utsatts för hedersrelaterat våld placeras på Sis särskilda behandlingshem. Enligt vår mening bör de särskilda ungdomshemmen inte användas för barn och unga som behöver skydd från hedersrelaterat våld. Den som utsatts för denna typ av brott behöver få ett bättre och mindre ingripande skydd. Regeringen bör snarast vidta lämpliga åtgärder för att säkerställa att placeringarna vid Sis för dessa barn och unga upphör.

10. En särskild enhet inom Kriminalvården, punkt 8 (S, V, MP)

av Kristina Nilsson (S), Ann-Christin Ahlberg (S), Mikael Dahlqvist (S), Yasmine Bladelius (S), Rebecka Le Moine (MP), Mats Wiking (S) och Christina Höj Larsen (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 8 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår motion

2021/22:4733 av Camilla Waltersson Grönvall m.fl. (M) yrkande 4.

Ställningstagande

Riksdagens tidigare tillkännagivanden om att det bör inrättas en särskild enhet inom Kriminalvården med ansvar för unga lagöverträdare mellan 15 och 18 år som begått allvarliga våldsbrott eller andra grova brott är inte slutbehandlade. Mot den bakgrunden, och eftersom utredningen (dir. 2021:99) har i uppdrag att se över vilken myndighet som är bäst lämpad att ansvara för verk-

ställigheten av frihetsberövande påföljder, anser vi att det saknas skäl för riksdagen att göra ytterligare ett tillkännagivande av samma innebörd som de tidigare. Socialutskottet bör därför avstyrka motion 2021/22:4733 (M) yrkande 4. Med hänvisning till det anförda anser vi inte att det behövs något tillkännagivande till regeringen om en särskild enhet inom Kriminalvården.

11. Ny skrivelse till riksdagen, punkt 9 (S)

av Kristina Nilsson (S), Ann-Christin Ahlberg (S), Mikael Dahlgvist (S), Yasmine Bladelius (S) och Mats Wiking (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 9 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår motionerna

2021/22:4730 av Sofia Nilsson m.fl. (C) yrkande 3 och

2021/22:4731 av Acko Ankarberg Johansson m.fl. (KD) yrkande 3 i denna del.

Ställningstagande

Vi har ingen annan uppfattning än att arbetet för att förbättra situationen på Sis särskilda ungdomshem måste fortsätta och intensifieras. Vi kan konstatera att regeringen i den aktuella skrivelsen redogjort för det arbete som bedrivs och vilka åtgärder som Sis har vidtagit. Vi välkomnar att myndigheten arbetar aktivt med att förbättra förhållandena på ungdomshemmen och att avskiljningarna på sikt ska upphöra. Vi noterar även att regeringen har uppdragit åt Sis att utveckla sitt våldsförebyggande arbete samt stärkt tillsynen av ungdomshemmen som vårdar flickor, med särskilt fokus på användningen av avskiljningar. Regeringen har också gett myndigheten ökade anslag för att möjliggöra ett kompetens- och kvalitetslyft. Vi ser positivt på det arbete som pågår och avser att följa frågan noga framöver. Det behövs dock inte något tillkännagivande till regeringen om en ny skrivelse som rör avskiljningar.

12. Avskiljningar i övrigt, punkt 10 (SD, KD)

av Acko Ankarberg Johansson (KD), Linda Lindberg (SD), Carina Ståhl Herrstedt (SD), Pia Steensland (KD) och Per Ramhorn (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 10 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2021/22:4731 av Acko Ankarberg Johansson m.fl. (KD) yrkande 5 och
avslår motionerna
2021/22:4705 av Maj Karlsson m.fl. (V) yrkande 7,
2021/22:4730 av Sofia Nilsson m.fl. (C) yrkande 1,
2021/22:4732 av Juno Blom m.fl. (L) yrkande 2 och
2021/22:4734 av Margareta Fransson (MP) yrkande 4.

Ställningstagande

Som redovisats i detta betänkande har riksdagen tidigare tillkännagett att regeringen bör vidta åtgärder för att avskiljning ska upphöra. Det är positivt att regeringen nu förflyttat sin ståndpunkt i enlighet med riksdagens synsätt och i den aktuella skrivelsen nu uppger att avskiljningar på sikt bör upphöra. Vi vill även framhålla att det arbete som pågår vid Sis på området är positivt och att det är angeläget att arbetet utvecklas så att riksdagens ambition – som nu delas av regeringen – kan infrias. Arbetet får inte stanna av och det är enligt vår uppfattning därför nödvändigt att riksdagen tydliggör detta för regeringen i ett tillkännagivande.

13. Avskiljningar i övrigt, punkt 10 (V, L, MP)

av Lina Nordquist (L), Rebecka Le Moine (MP) och Christina Høj Larsen (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 10 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna
2021/22:4705 av Maj Karlsson m.fl. (V) yrkande 7,
2021/22:4732 av Juno Blom m.fl. (L) yrkande 2 och
2021/22:4734 av Margareta Fransson (MP) yrkande 4 och
avslår motionerna
2021/22:4730 av Sofia Nilsson m.fl. (C) yrkande 1 och
2021/22:4731 av Acko Ankarberg Johansson m.fl. (KD) yrkande 5.

Ställningstagande

Utskottet har som redovisats tidigare riktat ett tillkännagivande till regeringen med en tydlig uppmaning om att tvångsåtgärden avskiljning ska upphöra. Vi noterar att regeringen har uttryckt en målsättning om att antalet avskiljningar ska minska kraftigt, för att på sikt upphöra. Vi noterar även de åtgärder som regeringen redovisar i skrivelsen för att uppfylla denna målsättning. Vi menar

dock att regeringens åtgärder inte är tillräckliga och att den bör vidta de åtgärder som krävs för att snarast få ett stopp på avskiljningarna.

14. Avskiljningar i övrigt, punkt 10 (C)

av Sofia Nilsson (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 10 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2021/22:4730 av Sofia Nilsson m.fl. (C) yrkande 1 och avslår motionerna

2021/22:4705 av Maj Karlsson m.fl. (V) yrkande 7,

2021/22:4731 av Acko Ankarberg Johansson m.fl. (KD) yrkande 5,

2021/22:4732 av Juno Blom m.fl. (L) yrkande 2 och

2021/22:4734 av Margareta Fransson (MP) yrkande 4.

Ställningstagande

Utskottet har som redovisats tidigare riktat ett tillkännagivande till regeringen med en tydlig uppmaning om att tvångsåtgärden avskiljning ska upphöra. I den aktuella skrivelsen redovisas det arbete som pågår för att minska behovet av avskiljningar, men det krävs fler insatser inom detta område. De åtgärder som regeringen beskriver i skrivelsen är enligt min uppfattning inte tillräckliga utan mer måste göras för att användningen av denna tvångsåtgärd ska upphöra. Jag kan t.ex. konstatera att det av Statskontorets rapport, men inte av regeringens skrivelse, framgår att den betydande variationen av tillämpningen av avskiljning mellan Sis olika ungdomshem kvarstår.

Jag anser därför att det är nödvändigt att regeringen skyndsamt vidtar ytterligare åtgärder för att omotiverade skillnader i tillämpningen av avskiljning mellan Sis olika ungdomshem upphör.

15. Ivos tillsyn, punkt 11 (SD, C)

av Linda Lindberg (SD), Sofia Nilsson (C), Carina Ståhl Herrstedt (SD) och Per Ramhorn (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 11 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2021/22:4730 av Sofia Nilsson m.fl. (C) yrkande 2 och
avslår motion
2021/22:4705 av Maj Karlsson m.fl. (V) yrkande 8.

Ställningstagande

Vi kan konstatera att Ivo under 2021 fick i uppdrag att förstärka tillsynen av Sis ungdomshem som vårdar flickor enligt lagen om LVU. Uppdraget innebär bl.a. att Ivo ska följa upp och analysera vidtagna åtgärder och utfallet av de tidigare anmälningar som inkommit när det gäller missförhållanden på vissa ungdomshem. Ivo ska slutredovisa uppdraget senast den 31 december 2022 men redan nu finns det tecken på att uppdraget gett resultat. Vi välkomnar att Ivos beslut allt mer präglas av ett barnperspektiv. Vi vill dock framhålla att Barnrättsbyrån påpekat att det finns många exempel på att barns anmälningar till Ivo lett till att klagomålen lämnats över till Sis. Det har i sin tur inneburit att Sis fått utreda den anmälda händelsen och därmed även sin egen personals agerande. Detta är självfallet mycket olyckligt. Det är enligt vår mening viktigt att Ivo har den kompetens och de verktyg som behövs för att självständigt utreda anmälningar som gäller vården inom Sis särskilda ungdomshem. Regeringen bör därför se över hur Ivos roll kan stärkas när det gäller tillsyn och uppföljning av vidtagna tvångsåtgärder inom vården på Sis ungdomshem.

16. Ivos tillsyn, punkt 11 (V)

av Christina Høj Larsen (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 11 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2021/22:4705 av Maj Karlsson m.fl. (V) yrkande 8 och
avslår motion
2021/22:4730 av Sofia Nilsson m.fl. (C) yrkande 2.

Ställningstagande

År 2020 ändrades regelverket som rör psykiatrisk tvångsvård för att förbättra villkoren för barn inom denna verksamhet. Ändringarna innebar bl.a. en särreglering av tvångsåtgärderna fastspänning med bälte och avskiljande från andra patienter. Vidare infördes en ny bestämmelse om särskild underrättelse till Ivo om en patient under 18 år blivit föremål för upprepade tvångsåtgärder under vårdperioden. Att införa den typen av extern kontroll borde enligt min uppfattning vara av intresse även när det gäller avskiljningar inom Sis

verksamhet. Regeringen bör därför utreda om en bestämmelse ska införas om att en särskild underrättelse till Ivo ska ske när ett barn eller en ungdom som är placerad inom Sis har blivit föremål för upprepade tvångsåtgärder under placeringstiden.

17. Barns rätt att komma till tals, punkt 12 (V)

av Christina Höj Larsen (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 12 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2021/22:4705 av Maj Karlsson m.fl. (V) yrkande 4 och avslår motionerna

2021/22:4731 av Acko Ankarberg Johansson m.fl. (KD) yrkande 6 och 2021/22:4734 av Margareta Fransson (MP) yrkande 3.

Ställningstagande

Alla barn och unga ska känna sig trygga och säkra under den tid de är placerade inom Sis verksamhet. Det är en utgångspunkt som staten inte kan kompromissa med. I skrivelsen redogör regeringen bl.a. för de åtgärder som vidtagits för att öka just flickors säkerhet på Sis ungdomshem. Jag välkomnar att ansträngningar görs på området men kan dessvärre konstatera att fokus snarare tycks ligga på säkerhetshöjande åtgärder i stället för på andra, mer ändamålsenliga trygghetsskapande åtgärder. Sis konstaterade själva redan 2020 att t.ex. en minskad gruppstorlek och en förstärkt vårdorganisation skulle minska behovet av vård i enskildhet och leda till färre avskiljningar. Mot denna bakgrund är det mycket märkligt att åtgärder inte har vidtagits i tillräcklig utsträckning för att öka flickors trygghet och möjligheter att komma till tals på ett mer ändamålsenligt sätt. En sådan viktig åtgärd är enligt min uppfattning att förbättra flickors möjlighet att uttrycka klagomål. Detta har även uttryckts i Statskontorets rapport om förutsättningarna för Sis att bedriva ändamålsenlig vård med särskilt fokus på vård av flickor.

Mot bakgrund av det anförda anser jag att regeringen bör vidta nödvändiga åtgärder för att se till att flickors röster och berättelser blir hörda och att deras trygghet garanteras när de placeras inom Sis verksamhet.

18. Barns rätt att komma till tals, punkt 12 (KD)

av Acko Ankarberg Johansson (KD) och Pia Steensland (KD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 12 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2021/22:4731 av Acko Ankarberg Johansson m.fl. (KD) yrkande 6 och avslår motionerna

2021/22:4705 av Maj Karlsson m.fl. (V) yrkande 4 och

2021/22:4734 av Margareta Fransson (MP) yrkande 3.

Ställningstagande

De unga som vårdas vid Sis särskilda ungdomshem har ofta en svår bakgrund med psykosociala problem eller missbruksproblem i hemmet. Syftet med placeringen vid Sis är att samhället ska skapa en bättre situation för de unga. Dessvärre kan vi konstatera att alltför många unga som behöver samhällets vård inte har fått det bättre när de kommer till de särskilda ungdomshemmen. Det har framkommit att det förekommer våld och hot mellan placerade, från personalen och mot personalen. Det har dessutom handlat om mer än tillfälliga händelser. En del av de placerade på Sis ungdomshem uppger dessutom att de inte ens vet varför de har blivit placerade där. Att detta är en verklighet för några av samhällets mest utsatta personer som behöver samhällets stöd som allra mest är oacceptabelt. Så här kan vi helt enkelt inte ha det.

Regeringen behöver därför vidta de åtgärder som krävs för att barns och ungas rättigheter ska stärkas, inte minst när det gäller de barn och unga som befinner sig i samhällets vård.

19. Barns rätt att komma till tals, punkt 12 (MP)

av Rebecka Le Moine (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 12 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2021/22:4734 av Margareta Fransson (MP) yrkande 3 och avslår motionerna

2021/22:4705 av Maj Karlsson m.fl. (V) yrkande 4 och

2021/22:4731 av Acko Ankarberg Johansson m.fl. (KD) yrkande 6.

Ställningstagande

Min utgångspunkt när det gäller de insatser som görs vid Sis ungdomshem är att de måste vara individanpassade. Unga som t.ex. har varit inblandade i kriminalitet eller gängvåld måste få insatser som passar just dessa personer. Det är enligt min uppfattning extremt viktigt att unga med en helt annan bakgrund – inte minst när det gäller unga tjejer – ska få andra typer av insatser och aldrig ska behöva vara rädda eller utsatta för andra unga. De måste få separerade insatser så att detta inte ska kunna hända.

Vidare ska kränkningar av personal inte få förekomma. Ett stort antal klagomål från barn till Ivo visar att det ändå förekommer, vilket är mycket allvarligt. Varje anmälan är förfärande läsning och enligt uppgifter från Barnrättsbyrån har flest klagomål någonsin inkommit under 2021. Att anmälningar i sig görs är viktigt, men det underliggande behovet måste upphöra. Sis verksamhet måste genomsyras av en nolltolerans för kränkningar.

Jag anser att regeringen därför måste vidta åtgärder för att säkerställa att kränkningar från personal eller andra unga inte ska förekomma inom Sis verksamhet.

20. En klagomålsfunktion, punkt 13 (C)

av Sofia Nilsson (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 13 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2021/22:4730 av Sofia Nilsson m.fl. (C) yrkande 4 och

avslår motionerna

2021/22:4705 av Maj Karlsson m.fl. (V) yrkande 9 och

2021/22:4734 av Margareta Fransson (MP) yrkande 5.

Ställningstagande

Jag kan inledningsvis konstatera att de problem som tidigare framkommit i Sis hantering av registrering och uppföljning av klagomål alltjämt kvarstår. I den rapport som Statskontoret redovisade våren 2022 framförs en rekommendation om att en central och fristående klagomålsfunktion bör inrättas. Trots detta uppger regeringen inget i sin senaste skrivelse om vare sig om eller hur denna rekommendation kommer att följas upp.

Jag menar att regeringen bör utreda huruvida en sådan oberoende klagomålsfunktion bör inrättas och hur den i så fall bör utformas. Jag vill särskilt

framhålla att det är avgränsningar och stuprör mellan myndigheters ansvarsområden som ofta ligger till grund för att barnet söker stöd i första hand. Därför är det enligt min uppfattning av stor vikt att en klagomålsfunktion har möjlighet att agera inom olika rättsområden och olika myndigheters ansvarsområden samtidigt som institutionen kan ha förutsättningar att utgå från barns och ungas egna problembeskrivningar.

Jag anser mot bakgrund av det anförda att regeringen bör tillsätta en utredning av hur det kan inrättas en klagomålsfunktion som är fristående från Sis-institutionerna.

21. En klagomålsfunktion, punkt 13 (V)

av Christina Höj Larsen (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 13 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2021/22:4705 av Maj Karlsson m.fl. (V) yrkande 9 och
avslår motionerna

2021/22:4730 av Sofia Nilsson m.fl. (C) yrkande 4 och
2021/22:4734 av Margareta Fransson (MP) yrkande 5.

Ställningstagande

Jag vill understryka att möjligheterna för barn och unga att överklaga beslut om avskiljning ur ett barnrättsperspektiv har stora brister. Till exempel har Barnrättsbyrån konstaterat att det är mycket svårt för barn att få till juridiska prövningar. Ett avskiljningsbeslut ska överklagas till förvaltningsrätten, men om barnet under avskiljningen utsatts för våld och önskar anmäla det ska våldet anmälas till polisen. Har barnet utsatts för kränkningar från personalen eller om andra missförhållanden har uppstått i samband med avskiljningen ska dessa anmälas till tillsynsmyndigheterna. Det finns med andra ord ingen instans som kan pröva hela den behandling barnet utsatts för i en avskiljnings-situation, trots att det ofta handlar om ett och samma händelseförlopp. Barn har inte kunskap om detta komplexa system, vilket gör det nästan omöjligt för dem att själva hävda sin rätt. Ett stort ansvar vilar därför på Sis när det gäller att hänvisa barns klagomål till rätt instanser. För mig är det angeläget att barn som vill överklaga beslut ska kunna få information och känna sig delaktiga i sin egen process.

Mot denna bakgrund anser jag att regeringen bör tillsätta en utredning om hur barns och ungas rätt till en oberoende klagorättsmekanism kan säkerställas.

22. En klagomålsfunktion, punkt 13 (MP)

av Rebecka Le Moine (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 13 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2021/22:4734 av Margareta Fransson (MP) yrkande 5 och avslår motionerna

2021/22:4705 av Maj Karlsson m.fl. (V) yrkande 9 och

2021/22:4730 av Sofia Nilsson m.fl. (C) yrkande 4.

Ställningstagande

Situationen för barn och unga på Sis institutioner är oerhört viktig och institutionsvistelsen ska i sig vara ett stöd för att komma till rätta med svårigheter. Oerhört viktigt är också att samhället kommer till rätta med de problem som funnits på dessa institutioner och det är mycket angeläget att unga inte får illa eller får nya problem. Alla barn och unga som är placerade inom Sis ska få det stöd som de har rätt till och känna sig trygga och säkra på de särskilda ungdomshemmen. Jag vill i detta sammanhang framhålla att det är bra och viktigt att barn som är placerade inom Sis verksamhet har en egen möjlighet att klaga och höra av sig till Ivo. Däremot pekar varje anmälan på hur viktigt det är att rättssäkerheten stärks för barn och unga.

Jag menar därför att regeringen behöver ta behovet av insatser som syftar till full rättssäkerhet för barn och unga på än större allvar och vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa detta.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Skrivelsen

Regeringens skrivelse 2021/22:230 Vård av unga vid Statens institutionsstyrels särskilda ungdomshem.

Följdmotionerna

2021/22:4705 av Maj Karlsson m.fl. (V):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör verka för att Statens institutionsstyrelse (Sis) ska rekrytera personal med psykologisk behandlingskompetens eller terapeutisk utbildning och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör vidta åtgärder för att innehållet i Statens institutionsstyrels (Sis) behandlingsprogram granskas samt utvärderas av oberoende forskare med gedigen kunskap inom fältet och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ta initiativ till en kartläggning av hur många av de barn och unga som är placerade inom Statens institutionsstyrels (Sis) verksamheter som får och fullföljer behandlingsinsatser, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör vidta åtgärder för att se till att flickors röster och berättelser blir hörda och deras trygghet garanteras när de placeras inom Statens institutionsstyrels (Sis) verksamhet, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör vidta åtgärder för att säkerställa att barn och unga inom Statens institutionsstyrels (Sis) verksamheter får den utbildning de har rätt till enligt svensk lag och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör verka för att kommuner och regioner ska öka samverkan kring placerade barn och unga och följa de riktlinjer som finns och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör genomföra de ändringar som krävs för att avskaffa möjligheten till avskiljning och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda om en bestämmelse ska införas om särskild

underrättelse till Inspektionen för vård och omsorg (Ivo) när ett barn eller en ungdom som är placerad inom Statens institutionsstyrelse (Sis) har blivit föremål för upprepade tvångsåtgärder under placeringstiden, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning om hur rätten till en oberoende klagorättsmekanism ska säkerställas och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge lämplig myndighet i uppdrag att utreda möjligheten till fler alternativa placeringsformer, särskilt utifrån flickors behov, och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:4730 av Sofia Nilsson m.fl. (C):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör överväga ytterligare åtgärder för att omotiverade skillnader mellan Sis-institutionerna vad gäller avskiljningar skyndsamt ska upphöra, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör se över hur Ivos roll vad gäller tillsyn och uppföljning av tvångsåtgärder inom vården på Sis ungdomshem kan stärkas och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma till riksdagen senast den 1 februari 2023 med en bedömning av effekten av Sis åtgärder för att minska antalet avskiljningar samt vilka fortsatta insatser som krävs för att avskiljningarna ska upphöra, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en utredning av hur det kan inrättas en klagomålsfunktion som är fristående från Statens institutionsstyrelse och dess ungdomshem, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2021/22:4731 av Acko Ankarberg Johansson m.fl. (KD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av ändamålsenliga lokaler vid Statens institutionsstyrelse (Sis) för att klara behovet av differentiering och säkerhet och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om vikten av att regionerna samverkar med Statens institutionsstyrelse (Sis) och bistår med nödvändig hälso- och sjukvård samt om att vid behov skyndsamt initiera eventuella lagändringar för att åstadkomma detta och tillkännager detta för regeringen.

3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska återkomma till riksdagen med en uppföljning där redovisade åtgärder i fråga om de berörda punkterna följs upp och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att möjliggöra längre placeringar i de fall det är nödvändigt för att åstadkomma en hållbar förändring för den unge och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om arbetet med avskiljningar och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka barns och ungas rättigheter och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:4732 av Juno Blom m.fl. (L):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det krävs en extern genomlysning av verksamheten hos Statens institutionsstyrelse i form av en haverikommission och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att avskaffa det nuvarande systemet med avskiljningar och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att särskilda ungdomshem inte ska användas för att placera barn och unga som behöver skydd från hedersrelaterat våld, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2021/22:4733 av Camilla Waltersson Grönvall m.fl. (M):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utveckla möjligheten för Statens institutionsstyrelse att initiera en samordnad individuell plan och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att prioritera tillgång till psykiatrisk vård och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa tillståndsplikt, kvalitetskriterier och systematisk uppföljning och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inrätta en ny enhet hos Kriminalvården som övertar ansvaret från socialtjänsten och Statens institutionsstyrelse för unga som begår grova brott, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över ersättningssystemet och systemet för placeringar vid Statens institutionsstyrelse av de socialt mest utsatta barnen och unga och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:4734 av Margareta Fransson (MP):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om individanpassat stöd och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om hälsomässigt stöd inklusive tandvård och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om nolltolerans för kränkningar och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att avskiljningar måste upphöra helt och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om full rättssäkerhet för unga på Statens institutionsstyrelses (Sis) institutioner och tillkännager detta för regeringen.

BILAGA 2

Justitieutskottets yttrande 2021/22:JuU9y

Vård av unga vid Statens institutionsstyrelses särskilda ungdomshem

Till socialutskottet

Socialutskottet beslutade den 19 maj 2022 att ge justitieutskottet tillfälle att senast den 31 maj 2022 yttra sig över skrivelsen Vård av unga vid Statens institutionsstyrelses ungdomshem (skr. 2021/22:230) och följdmotioner i de delar som berör justitieutskottets beredningsområde.

Justitieutskottet har beslutat att yttra sig över kommittémotion 2021/22:4733 (M) yrkande 4 som väckts med anledning av skrivelsen.

Justitieutskottet anser att socialutskottet bör tillstyrka motionsyrkandet och föreslå att riksdagen gör ett tillkännagivande till regeringen om att det ska inrättas en ny enhet hos Kriminalvården som övertar ansvaret från socialtjänsten och Statens institutionsstyrelse för unga som begår grova brott.

I yttrandet finns en avvikande mening (S, V, MP).

Utskottets överväganden

Skrivelsen

I regeringens skrivelse Vård av unga vid Statens institutionsstyrelses särskilda ungdomshem (skr. 2021/22:230) finns det en redogörelse för regeringens bedömning av genomförda, pågående och beslutade insatser som krävs för att vården inom de särskilda ungdomshem som Statens institutionsstyrelse (Sis) ansvarar för ska vara säker för såväl de placerade unga som personalen och för att placeringen ska ge den unge den vård och behandling som behövs och som den unge har rätt till.

Motionen

I kommittémotion 2021/22:4733 av Camilla Waltersson Grönvall m.fl. (M) yrkande 4 efterfrågar motionärerna ett tillkännagivande om att det ska inrättas en ny enhet hos Kriminalvården som övertar ansvaret från socialtjänsten och Statens institutionsstyrelse för unga som begår grova brott.

Bakgrund

Sluten ungdomsvård

För ett brott som någon begått innan han eller hon fyllt 18 år får rätten enligt 30 kap. 5 § brottsbalken döma till fängelse endast om det finns synnerliga skäl. I de fall rätten finner att påföljden för den som begått ett brott innan han eller hon fyllt 18 år bör bestämmas till fängelse, ska den enligt 32 kap. 5 § brottsbalken i stället bestämmas påföljden till sluten ungdomsvård under viss tid, lägst 14 dagar och högst fyra år. Detta gäller dock inte om det, med hänsyn till den tilltalades ålder vid lagföringen eller annan omständighet, finns särskilda skäl som talar emot det.

Bestämmelser om verkställighet finns i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård (LSU). Enligt 1 § ska sluten ungdomsvård verkställas vid sådana särskilda ungdomshem som avses i 12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Det är Sis som ansvarar för verkställigheten.

Statens institutionsstyrelses årsredovisning

I Sis årsredovisning för 2021 uppges bl.a. när det gäller säkerheten att det i början av 2021 etablerades en säkerhetsavdelning vid Sis (s. 46 f.). Mycket arbete har hittills riktats mot att skapa enhetliga strukturer i myndigheten för att stärka säkerheten. I september tillträdde även lokala säkerhetssamordnare som enligt Sis har tillfört kompetens i säkerhetsfrågor på lokal nivå.

Vidare framgår det att Sis under 2021 inledde arbetet med att klassificera institutionerna utifrån den säkerhet som de olika målgrupperna kräver (s. 47). Det beslutades om säkerhetshöjande åtgärder för två ungdomshem, Johannisberg i Kalix och Tysslinge i Södertälje. Syftet var att stärka förmågan att hindra avvikning, försvåra fritagning och förhindra insmuggling via inkast, försändelser eller leveranser. Arbetet med att stärka den tekniska och fysiska säkerheten vid dessa ungdomshem beräknas vara färdigt under 2022, men säkerheten höjs stegvis under projektiden. Tysslinge, som ligger i den högsta säkerhetsnivån, har exempelvis under 2021 förstärkt sin larmorganisation, inrättat fjärrstyrning av grindar och skalskyddsörrar där in- och utpassering sker från skyddat utrymme för att motverka gisslantagning, förhindra avvikning och fördröja fritagning.

Av årsredovisningen framgår vidare att även principerna för differentiering av LSU och LVU har ändrats under året och att myndigheten har gått mot en renodling av avdelningar (s. 48). Tysslinge och Johannisberg har utökat antalet LSU-platser, vilket i kombination med de säkerhetshöjande insatserna innebär att myndigheten har bättre kapacitet att omhänderta de LSU-dömda ungdomarna med de allra högsta riskerna. Detta avspeglas enligt Sis i antalet avvikningar inom LSU som har minskat väsentligt, från 26 avvikningar 2020 till 6 avvikningar 2021.

Uppdrag om förstärkt säkerhetsarbete

I oktober 2020 uppdrog regeringen åt Sis att förstärka sitt säkerhetsarbete (dnr S2020/07612). Enligt uppdraget skulle Sis planera för uppdelade säkerhetsklasser inom myndighetens särskilda ungdomshem. Myndigheten skulle också identifiera avdelningar inom den slutna ungdomsvården som behöver stärka säkerheten samt höja säkerheten vid dessa.

Den 19 mars 2021 redovisade Sis uppdraget (dnr 1.1.1-1787-2021). Av rapporten framgår att generaldirektören den 15 februari 2021 beslutade att införa differentierade säkerhetsnivåer på alla Sis institutioner. Dessa kommer att klassificeras successivt, antingen utifrån aktuella verksamhetsbehov eller i samband med ombyggnad eller tillbyggnad. Vidare framgår att generaldirektören den 18 januari 2021 beslutade att ungdomshemmen Tysslinge i Södertälje och Johannisberg i Kalix ska rustas till den högsta säkerhetsnivån. Beslutet innebär att dessa institutioner efter genomförda åtgärder ska ha en god förmåga att hantera ungdomar med de högsta riskerna när det gäller avvikningar, hot och våld. Arbetet med de säkerhetshöjande åtgärderna beräknas enligt rapporten vara färdigt under första kvartalet 2022. I syfte att öka säkerheten vid verkställighet av sluten ungdomsvård beslutade generaldirektören samtidigt att sex ungdomshem ska ha renodlade LSU-avdelningar. En differentiering av LSU och LVU ger enligt rapporten ökade möjligheter till en säkerhetsnivå som är anpassad för respektive placeringsgrund. På övriga avdelningar pågår en omställning från blandade avdelningar till renodlade LSU-avdelningar. I rapporten redovisas även hur Sis arbetat för att stärka

underrättelsekapaciteten och öka förmågan att placera barn och ungdomar säkert utifrån koppling till gängkriminalitet eller andra faktorer som påverkar säkerheten under vistelsen på Sis. Det beskrivs också vilka övriga åtgärder som vidtagits för att höja säkerheten inom Sis, bl.a. fortsatt uppbyggnad av myndighetens säkerhetsorganisation. Vidare framgår det att Sis under 2020 förstärkte den tekniska och fysiska säkerheten i myndigheten. Som exempel anges att modernare kameror har installerats, att elektroniska låsanordningar har bytts ut och förstärkts, att medarbetarna bär larm vid samtliga utevistelser och att tillgången till föremål som kan användas som vapen eller vid utbrytningsförsök och skadegörelse har begränsats.

En översyn av regleringen om frihetsberövande påföljder för unga

I november 2021 beslutade regeringen att ge en särskild utredare i uppdrag att se över reglerna om frihetsberövande påföljder för lagöverträdare under 18 år och föreslå lämpliga förändringar (dir. 2021:99).

Av kommittédirektivet framgår att det i utredarens uppdrag bl.a. ingår att föreslå lagändringar som möjliggör tillräckligt ingripande påföljder vid mycket allvarlig brottslighet, som innefattar adekvata återfallsförebyggande åtgärder och som uppfyller behovet av en trygg och säker miljö (s. 10). Inom ramen för uppdraget ska utredaren överväga olika alternativ för hur ovanstående behov lämpligast kan tillgodoses. Det kan handla om att göra förändringar i påföljden sluten ungdomsvård. Det kan också handla om att skapa en ny frihetsberövande påföljd för lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år, eller göra anpassningar av fängelsepåföljden som är lämpliga för den åldersgruppen, samtidigt som påföljden sluten ungdomsvård utmönstras eller ges ett förändrat tillämpningsområde. Vidare anges att om utredaren anser att sluten ungdomsvård ska behållas som påföljd med bibehållet tillämpningsområde ska förslagen innebära att den föreskrivna maximitiden höjs. Möjligheten att den dömda vid en viss ålder får övergå till att avtjäna påföljden vid en kriminalvårdsanstalt och Kriminalvården ansvara för verkställigheten bör också särskilt belysas. Oavsett förslagets utformning i övrigt måste det enligt regeringen efter frigivningen, som en del av påföljden, finnas åtgärder som syftar till att begränsa risken för återfall och bidrar till återanpassning i samhället (s. 11). En möjlig förändring när det gäller återfallsförebyggande åtgärder skulle kunna vara en reform i enlighet med bestämmelserna om villkorlig frigivning. Även behovet av att närmare reglera vad som bör ingå i de verkställighetsplaner som tas fram för unga som dömts till en frihetsberövande påföljd, t.ex. i fråga om skolgång eller missbruksbehandling, bör övervägas. Andra frågor som regeringen anser kräver särskild uppmärksamhet är vilka åtgärder som bör kunna vidtas vid misskötsamhet efter frigivningen, bl.a. med hänsyn till den frigivnes ålder vid den aktuella tidpunkten, liksom om det bör ställas krav på att den unge dömda avtjänat en viss del av strafftiden för att det ska ges tillstånd att vistas utanför den plats där frihetsberövandet verkställs.

Utredaren ska också se över vilken myndighet som är bäst lämpad att ansvara för verkställigheten av frihetsberövande påföljder för omyndiga (s. 13 f.). I det sammanhanget anser regeringen att flera olika hänsyn måste tas. Det handlar bl.a. om förmågan att tillgodose kraven på en trygg och säker miljö där risken för skadeverkningar och avvikningar så långt möjligt begränsas, att bedriva en kunskapsbaserad vård och behandling anpassad för unga, att möta behovet av adekvata kontroll- och stödåtgärder under och efter frihetsberövandet samt att se till att ålderskillnaderna mellan de intagna inte blir för stor.

Översynen ska genomföras av ett ungdoms- och barnrättsperspektiv och förslagen ska säkerställa att barnets rättigheter tillgodoses i enlighet med FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen).

Uppdraget ska redovisas senast den 3 augusti 2023.

Tidigare riksdagsbehandling

Utskottet har vid flera tillfällen tidigare behandlat motionsyrkanden om det organisatoriska ansvaret för unga lagöverträdare.

Riksdagen gjorde i april 2019 ett tillkännagivande till regeringen om en särskild enhet inom Kriminalvården som ska ta över ansvaret för unga som begått grova brott (bet. 2018/19:JuU13, rskr. 2018/19:192).

Våren 2020 föreslog utskottet på nytt ett tillkännagivande om en enhet inom Kriminalvården med ansvar för unga lagöverträdare mellan 15 och 18 år (bet. 2019/20:JuU30). Utskottet anförde (s. 44):

Enheten ska hantera barn och unga mellan 15 och 18 år som begått allvarliga våldsbrott eller andra grova brott. Den nya enheten hos Kriminalvården ska bl.a. ansvara för vissa ungdomspåföljder, t.ex. ungdomsvård och ungdomstjänst. Unga som begått allvarliga brott blir därmed statens snarare än kommunernas ansvar. Hos Kriminalvården finns en bred erfarenhet av att hantera personer som begått brott. På så sätt kan grovt kriminella unga i högre grad bemötas med de rehabiliteringsåtgärder som används för kriminella generellt. Syftet är inte främst att straffa, utan att använda åtgärder som har bättre förutsättningar att lyckas än traditionell socialtjänst. Genom att Kriminalvården är en statlig myndighet kan det vidare förväntas att de åtgärder som sätts in kommer att vara desamma över hela landet. Det innebär också att socialtjänsten i utsatta områden avlastas från en tids- och resurskrävande grupp och får bättre möjligheter att fokusera på barn och ungdomar som befinner sig i riskzonen för att hamna i kriminalitet eller i andra sociala problem.

Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2019/20:177).

Även våren 2021 tillkännagav riksdagen för regeringen att en särskild enhet inom Kriminalvården med ansvar för unga lagöverträdare mellan 15 och 18 år som begått allvarliga våldsbrott eller andra grova brott bör inrättas (bet. 2020/21:JuU28, rskr. 2020/21:396). Utskottet anförde att det är av stor vikt att arbetet med att inrätta en sådan enhet påbörjas snarast, dock senast 2021.

Tillkännagivandena är inte slutbehandlade (skr. 2020/21:75 s. 80 samt skr. 2021/22:75 s. 87 och 127 f.).

Senast utskottet behandlade liknande motionsyrkanden om det organisatoriska ansvaret för unga lagöverträdare var i april 2022 (bet. 2021/22:JU27 s. 44 f). Utskottet anförde då följande:

Som framgår ovan har riksdagen vid flera tillfällen tillkännagett för regeringen att det bör inrättas en särskild enhet inom Kriminalvården med ansvar för unga lagöverträdare mellan 15 och 18 år som begått allvarliga våldsbrott eller andra grova brott. Utskottet vidhåller denna uppfattning. Den nya enheten ska bl.a. ansvara för vissa ungdomspåföljder, t.ex. ungdomsvård och ungdomstjänst. Unga som begått allvarliga brott blir därmed statens i stället för kommunernas ansvar. Kriminalvården har en bred erfarenhet av att hantera personer som begått brott och kan erbjuda grovt kriminella unga samma rehabiliteringsåtgärder som används för kriminella generellt. Syftet är inte främst att straffa utan att använda åtgärder som har bättre förutsättningar att lyckas än traditionell socialtjänst. Det är positivt att regeringen nu har tillsatt en utredning som ska se över reglerna om frihetsberövande påföljder för lagöverträdare under 18 år. Utredningen ska dock inte vara klar förrän i augusti 2023. Utskottet anser att arbetet med inrättandet av enheten bör kunna påbörjas redan under 2022. Vad utskottet nu anför bör riksdagen ge regeringen till känna.

Mot beslutet reserverade sig ledamöterna från Socialdemokraterna, Centerpartiet, Vänsterpartiet och Miljöpartiet och anförde följande:

Riksdagen har vid flera tillfällen tidigare, senast våren 2021, tillkännagett för regeringen att det bör inrättas en särskild enhet inom Kriminalvården med ansvar för unga lagöverträdare mellan 15 och 18 år som begått allvarliga våldsbrott eller andra grova brott. Tillkännagivandena är inte slutbehandlade. Mot den bakgrunden och eftersom det i den ovan nämnda utredningens (dir. 2021:99) uppdrag ingår att se över vilken myndighet som är bäst lämpad att ansvara för verkställigheten av frihetsberövande påföljder anser inte vi att det nu är nödvändigt att ta ytterligare initiativ i frågor om organisatoriskt ansvar för unga lagöverträdare.

Riksdagen biföll reservationen (rskr. 2021/22:273).

Utskottets ställningstagande

Socialtjänstens och Statens institutionsstyrelsens insatser räcker inte till för de ungdomar som ställer sig helt utanför samhällets spelregler. Det gäller bl.a. de ungdomar som begår grova brott i gängmiljöer. Denna grupp bör bli statens snarare än kommunernas ansvar och bör i högre grad bemötas med de rehabiliteringsåtgärder som används för kriminella generellt. Syftet är inte främst att straffa utan att använda åtgärder som har bättre förutsättningar att lyckas än traditionell socialtjänst.

Riksdagen har som framkommit också vid flera tillfällen riktat tillkännagivanden till regeringen om att det ska inrättas en enhet inom Kriminalvården som ska ta över ansvaret för unga som begått grova brott. Det är visserligen bra att regeringen nu tillsatt en utredning som bl.a. ska se över vilken myndighet som är bäst lämpad att ansvara för verkställigheten av frihetsberövande påföljder för omyndiga, men det är viktigt att detta arbete också leder fram till ett förslag som innebär att det inrättas en sådan enhet inom

Kriminalvården. Det finns därför anledning för riksdagen att göra ett tillkännagivande till regeringen om detta. Justitieutskottet anser således att socialutskottet bör tillstyrka motion 2021/22:4733 (M) yrkande 4 om att det ska inrättas en ny enhet hos Kriminalvården som övertar ansvaret från socialtjänsten och Statens institutionsstyrelse för unga som begår grova brott.

Stockholm den 31 maj 2022

På justitieutskottets vägnar

Fredrik Lundh Sammeli

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Fredrik Lundh Sammeli (S), Johan Forssell (M), Petter Löberg (S), Louise Meijer (M), Adam Marttinen (SD), Maria Strömkvist (S), Linda Westerlund Snecker (V), Ellen Juntti (M), Katja Nyberg (SD), Gustaf Lantz (S), Carina Ödebrink (S), Juno Blom (L), Tobias Andersson (SD), Martin Marmgren (MP), Ingemar Kihlström (KD), Malin Björk (C) och Magnus Oscarsson (KD).

Avvikande meningar

Det organisatoriska ansvaret för verkställighet av påföljder för omyndiga som begår grova brott (S, V, MP)

Fredrik Lundh Sammeli (S), Petter Löberg (S), Maria Strömkvist (S), Linda Westerlund Snecker (V), Gustaf Lantz (S), Carina Ödebrink (S) och Martin Marmgren (MP) anför:

Riksdagens tidigare tillkännagivanden om att det bör inrättas en särskild enhet inom Kriminalvården med ansvar för unga lagöverträdare mellan 15 och 18 år som begått allvarliga våldsbrott eller andra grova brott är, som framkommit ovan, inte slutbehandlade. Mot den bakgrunden, och eftersom det i den ovan nämnda utredningens uppdrag ingår att se över vilken myndighet som är bäst lämpad att ansvara för verkställigheten av frihetsberövande påföljder, anser vi att det saknas skäl för riksdagen att göra ytterligare ett tillkännagivande av samma innebörd som de tidigare. Socialutskottet bör därför avstyrka motion 2021/22:4733 (M) yrkande 4.